

Міжнародні наукові інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ

ISSN 2617-2364

Випуск 70

*МАТЕРІАЛИ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ*

www.lex-line.com.ua

12-13 березня 2025 р.

AKADEMIA NAUK STOSOWANYCH
WYŻSZA SZKOŁA ZARZĄDZANIA I ADMINISTRACJI
W OPOLE

Україна, Тернопіль – Польща, Ополе 2025

Актуальні дослідження правової та історичної науки. Випуск 70: матеріали Міжнародної наукової інтернет-конференції (м. Тернопіль, Україна, м. Ополе, Польща, 12 – 13 березня 2025 р.) / редкол. : О. Яремко та ін. ГО “Наукова спільнота”. WSZIA w Opolu. Тернопіль : ФО-П Шпак В.Б. 2025. 92 с. ISSN 2617-2364.

У виданні вміщено наукові публікації Міжнародної наукової інтернет-конференції «Актуальні дослідження правової та історичної науки» (Випуск 70) з юридичних та історичних питань, яка відбулася 12-13 березня 2025 р. за сприянням Громадської організації “Наукова спільнота” (Україна) та Wyższa Szkoła Zarządzania i Administracji w Opolu (Польща).

Матеріали коференції також оприлюднено на сайті конференції:
www.lex-line.com.ua

Оргкомітет ГО Наукова спільнота:

Яремко Оксана Михайлівна, кандидат юридичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Станько Ірина Ярославівна, кандидат юридичних наук, адвокат;

Назарчук Оксана Михайлівна, доктор філософії (Ph.D.), ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»;

Гомотюк Оксана Євгенівна, доктор історичних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Біловус Леся Іванівна, доктор історичних наук, кандидат філологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Ребуха Лілія Зіновіївна, доктор педагогічних наук, кандидат психологічних наук, професор, Західноукраїнський національний університет;

Недошитко Ірина Романівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Стефанишин Олена Василівна, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Ухач Василь Зіновійович, кандидат історичних наук, доцент, Західноукраїнський національний університет;

Русенко Святослав Ярославович, аспірант, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка.

Адреса оргкомітету:
46005, м. Тернопіль, а/с 797
тел. +380979074970
E-mail: lex-line@ukr.net

Тексти опубліковано у авторській редакції. Відповідальність за достовірність наданої інформації несуть автори, їхні наукові керівники та рецензенти.

Всі права захищено. У разі будь-якого використання опублікованих матеріалів посилання на джерело є обов'язковим.

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК ЧИННИК ЗБЛИЖЕННЯ ПРАВОВИХ СИСТЕМ

*Волошенюк Олександр Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри
теорії та історії держави та права Харківського
національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-8978-0645*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4097

Право забезпечує регулювання суспільних відносин різними способами і засобами, які традиційно визнаються авторитетними у кожному типі правової системи. Як відомо, у країнах романо-германського типу переважає законодавче нормативне регулювання, тоді як для держав англо-американського типу пріоритетною є прецедентна судова практика. Кожному з вказаних підходів притаманний різний ступінь збалансованості між варіативністю й уніфікованістю, стабільністю та динамізмом правових приписів. Водночас у будь-якій правовій системі визнається важливість забезпечення принципу правової визначеності (англ. – legal certainty, нім. – Rechtssicherheit, фр. – sécurité juridique).

Принцип правової визначеності не знайшов нормативного закріплення у національних законодавствах та на рівні наднаціональних структур, однак доктринально він визнається невід'ємною складовою принципу верховенства права і широко використовується міжнародними та вітчизняними судовими інстанціями. Згідно з позицією Європейської комісії "За демократію через право", даний принцип вимагає від держави забезпечення доступності тексту закону, логічної послідовності та передбачуваності його застосування, обмеження дискреційних повноважень органів влади, дотримання принципу *res judicata*, виконання остаточно прийнятих судових рішень, поваги до законних очікувань громадян [1, с. 27-28].

Реалізація вимог принципу правової визначеності у кожному типі правової системи відбувається за допомогою різного юридичного інструментарію. У державах континентальної європейської традиції, завдяки потужному впливу юридичної науки на правотворчість, право має більш раціональний, системний і концептуально виважений характер, ясність і чіткість його вимог забезпечується розвиненою

нормотворчою технікою і кодифікацією законодавства. Натомість визначеності загального права сприяє деталізована, адаптивна, гнучка прецедентна практика, яка дозволяє отримати ясну відповідь на більшість правових проблем. На перше місце тут виходить не чіткість матеріально-правових норм, а додержання правил належної правової процедури (due process of law), які є важливим елементом доктрини "rule of law" і однією з концептуальних засад англосаксонської правової системи [2, с. 30].

Цей класичний порядок речей в умовах конвергентного зближення правових систем набуває певної трансформації. Раніше нами вже зверталася увага на істотне підвищення значення прецедентної практики у романо-германському праві і розширення законодавчого впливу на розвиток суспільних відносин у загальному праві [3, с. 126]. Оскільки ключовою ідеєю правової визначеності є передбачуваність юридичних положень, яка досягається за рахунок додержання вимог якості правових актів, з одного боку, та послідовності правозастосовної, у тому числі судової практики, з іншого [4, с. 31], вказані вище процеси, безумовно, сприяють утвердженню принципу правової визначеності у кожному з досліджуваних типів правових систем. Розглянемо, як це відбувається на прикладі держав континентальної Європи.

По-перше, формування сучасної судової практики в правових системах романо-германського типу суперечить класичним уявленням про те, що вищі судові інстанції не створюють прецедентів, обов'язкових для місцевих судів. Традиційно, посилаючись на принцип судової незалежності, науковці та практики романо-германської традиції обґрунтовують тезу про те, що кожен суддя вільний тлумачити закон так, як він вважає за потрібне, не підпорядковуючись жодним вказівкам вищих судів. Іспанський конституціоналіст В. Комелла у зв'язку з цим зазначає: якщо ми цінуємо правову визначеність і рівність перед законом, то ми маємо вимагати від судів нижчої інстанції дотримуватися доктрин, створених судами вищої інстанції, і очікувати, що останні будуть послідовними при розгляді схожих категорій справ. Якщо судді прийматимуть непослідовні рішення, люди не можуть бути впевнені, яким чином закон буде застосовано у їхньому випадку [5, с. 1968]. Європейський суд з прав людини дотримується схожої позиції, підкреслюючи важливу роль вищих національних судів у забезпеченні правової визначеності. Згідно з практикою ЄСПЛ, застосування недостатньо чітко сформульованого закону, навіть якщо його положення залишають простір для різного тлумачення, вважатиметься

передбачуваним у разі існування стабільної ("усталеної") судової практики або висновку Верховного Суду з відповідного питання [6].

По-друге, конституційні суди європейських держав, у процесі здійснення абстрактного контролю нормативно-правових актів на предмет їх відповідності положенням основного закону, суттєво впливають на стан і зміст законодавства, усуваючи суперечності і додаючи національному праву більшої чіткості і визначеності. Виконання органом конституційної юрисдикції так званої функції "негативного законодавця", тобто визнання певного закону неконституційним, породжує загальні наслідки (*erga omnes effects*). Статут, який визнано недійсним, вилучається з правової системи і більше не може бути застосований до жодної справи жодним суддею. Як вказує В. Комелла, абстрактний конституційний контроль є потужною зброєю, що компенсує відносну слабкість доктрини *stare decisis* у традиції цивільного права [5, с. 1969].

По-третє, зростання впливу прецедентів Європейського суду з прав людини на змістовний розвиток європейського права та національних правових систем також демонструє відхід від класичного розуміння ролі судів у державах романо-германського типу. Хоча ЄСПЛ не може прямо ініціювати перегляд рішень національних судів або визнавати певний внутрішній правовий акт недійсним, однак держава, визнана винною у порушенні положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та її протоколів, зобов'язана усунути наслідки цього порушення шляхом внесення відповідних змін до норм національного законодавства. Крім того, починаючи з 2004 р., ЄСПЛ розпочав застосовувати процедуру пілотних рішень, яка полягає у виявленні в межах конкретної справи системних проблем у законодавстві країни, що спричинили порушення Європейської конвенції. Після виявлення системної проблеми Суд у своєму рішенні видає зобов'язання країні вжити необхідних заходів для виправлення ситуації, що склалася [7, с. 344].

Все вищесказане переконливо доводить, що принцип правової визначеності є вагомим інструментом досягнення стандартів демократичного правопорядку і верховенства права, а необхідність реалізації його вимог є одним з важливих чинників зближення сучасних правових систем, які раніше традиційно вважалися типологічно несумісними. Це, зокрема, проявляється у підвищенні ролі судових рішень щодо забезпечення передбачуваності і послідовності права в країнах романо-германської юридичної традиції.

Література:

1. Огнев'юк Г. З. Принцип правової визначеності у рішеннях конституційних судів України та деяких сусідніх держав. Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Юридичні науки. 2019. Вип. 23. С. 26-31.
2. Матвєєва Ю. І. Правова визначеність: pro et contra. Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. 2018. Том 1. С. 29-32.
3. Волошенюк О. В. Процеси конвергенції в сучасних правових системах. Форум права. 2009. № 3. С. 123-128.
4. Ostapenko H. The Role of Legal Certainty Principle in Provision of Access to Justice in Ukraine in Wartime. *Access to Justice in Eastern Europe*. 2023. № 3 (20). P. 27-39.
5. Victor Ferreres Comella. Commentary: Courts in Latin America and the Constraints of the Civil Law Tradition. *Texas Law Review*. 2011. Vol. 89. P. 1967-1975.
6. Мазур М. Принцип правової визначеності та зміни судової практики. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/authors/607/pryntsyp-pravovoi-vyznachennosti-ta-zminy-sudovoi-praktyky>
7. Галічий В. М. Роль та вплив Європейського суду з прав людини на судову реформу в Україні на прикладі додержання принципу юридичної визначеності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2024. № 1. С. 342-347.

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ВІЙСЬКОВИХ І ЦИВІЛЬНИХ МІСІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*Добровольський Олексій Володимирович,
аспірант кафедри права Європейського Союзу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

*Науковий керівник: Трагнюк Олеся Янівна,
доктор юридичних наук, професор
кафедри права Європейського Союзу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4101

Європейський Союз (ЄС) є одним із основних акторів на міжнародній арені, який відіграє надзвичайну важливу роль у забезпеченні міжнародної безпеки і миру. З огляду на те, що питання безпеки і оборони є одним із напрямків зовнішньої компетенції ЄС, протягом тривалого часу, Союз розробив достатньо широкий набір механізмів та інструментів за допомогою, яких досягаються цілі зовнішньої політики ЄС у відповідній сфері. Одним із таких інструментів є спеціальні місії, які можуть мати як цивільний, так і змішаний цивільно-військовий характер. Основною метою таких місій є сприяння миротворчим та стабілізаційним процесам у кризових регіонах світу. З огляду на зростаючі глобальні виклики, ЄС активно розвиває правову та інституційну базу для забезпечення безпеки своїх членів і здійснення операцій за межами Європи.

Становлення місій ЄС розпочинається у кінці 90-х років XX століття, коли Союз та його держави-члени усвідомили необхідність запровадження механізмів збереження миру і стабільності за межами своїх кордонів. Важливою частиною цієї угоди є стаття, що визначає ціль та принципи зовнішньої політики та безпеки. Відповідно, стаття 11 Договору про Європейський Союз передбачає, що Союз має діяти на основі спільних цінностей, таких як свобода, демократія, повага до прав людини та основних свобод, а також верховенство права [1]. Згідно з

положеннями цієї угоди, ЄС також отримує можливість реалізувати військові та цивільні в постконфліктних регіонах для стабілізації ситуації.

З часом, ЄС розробив систему нормативно-правових актів, що регулюють проведення спеціальних місій. Рішення щодо початку таких місій ухвалюються на рівні Ради ЄС, що відповідає за визначення цілей, обсягів та умов реалізації операцій. Зокрема, Стаття 43 Договору про ЄС визначає ключові принципи та механізми ухвалення рішень щодо проведення операцій у сфері безпеки та оборони, зокрема спеціальних місій [1; 2, с. 162].

Окрім того, рішення про проведення місії можуть бути ухвалені також на основі резолюцій ООН, зокрема таких санкції Ради Безпеки ООН або на основі угоди з приймаючими країнами, які погоджуються на здійснення певних миротворчих функцій іноземною державою або групою держав на своїй території. Водночас кожна держава-член ЄС має можливість реалізувати свою національну позицію, створюючи власні місії або беручи участь у спільних із іншими державами місіях, навіть за тих умов, коли таке рішення якщо вона відрізняється від спільної позиції ЄС (проте такі ситуації трапляються нечасто) [2, с. 163].

В свою чергу, організаційна структура ЄС в сфері оборони передбачає наявність низки ключових інститутів, які забезпечують планування, координацію та контроль за реалізацією спеціальних місій. Важливу роль у цьому процесі відіграють Командувач цивільних операцій, Комітет з питань політики та безпеки, а також Військовий комітет ЄС [3, с. 65].

Так, одним з основних механізмів забезпечення ефективності місій є спеціалізовані угоди між ЄС та країнами, на території яких здійснюються місії, такі як Угоди про статус сил (SOFA) та Угоди про статус місії (SOMA). Ці угоди визначають правовий статус учасників місії, їх імунітети, безпеку та інші питання [3, с. 52-53].

Спеціальні місії ЄС мають різноманітні форми та завдання, від гуманітарних і рятувальних операцій до надання правової та адміністративної допомоги в кризових зонах. Це дозволяє ЄС реалізувати свою стратегію в умовах глобалізації та зростаючих загроз безпеці. Зокрема, акцент робиться на використанні «м'якої сили», що включає в себе цивільні методи вирішення конфліктів, такі як медіація, відновлення правопорядку та допомога в створенні органів місцевого самоврядування. Основним завданням таких місій є сприяння стабілізації в постконфліктних регіонах, проведення гуманітарної допомоги та пошуково-рятувальних робіт, однак є випадки, коли змішане використання цивільних та військових ресурсів необхідне для забезпечення стабільності в регіоні.

Як вже зазначалося, спеціальні місії Європейського Союзу можуть утворюватися з метою забезпечення стабільності у постконфліктних регіонах світу, а також для підтримки розвитку демократії та стабільності. Вони виступають у ролі т. з. «м'якої сили», яка відрізняється гнучкістю у застосування та може характеризуватися швидкістю мобілізації.

Наприклад, Консультативна місія Європейського Союзу в Україні (КМЄС в Україні) або EUAM Ukraine, – є цивільною місією Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) Європейського Союзу. Метою діяльності місії є сприяння реформуванню сектору цивільної безпеки України [4]. Експерти місії надають стратегічні консультації та практичну підтримку, щоби зробити сектор цивільної безпеки України ефективнішим, дієвішим, прозорішим та таким, що користується довірою громадян. КМЄС Україна співпрацює з різними правоохоронними органами України та органами системи верховенства права та офіційно розпочала роботу в 1 грудня 2014 року та одержання відповідного запрошення від уряду України. У 2022 році мандат КМЄС в Україні було доповнено у відповідь на російську агресію проти України, передусім для сприяння розслідуванню та переслідуванню за міжнародні злочини.

Інша місія ЄС, а саме Місія з надання військової допомоги Україні (EUMAM Ukraine) спрямована на посилення спроможності Збройних Сил України у захисті територіальної цілісності України в межах її міжнародно визнаних кордонів, а також у стримуванні та реагуванні на можливі майбутні військові напади з боку Росії та інших потенційних агресорів. Зокрема, EUMAM в Україні забезпечує підготовку особового складу Збройних Сил України на базовому, просунутому та спеціалізованому рівнях з медичної допомоги, у сфері хімічного, біологічного, радіологічного, ядерного захисту, розмінування, логістики та зв'язку, технічного обслуговування та ремонту, тощо. Вона також забезпечує підготовку молодшого командного складу у сфері оперативної підготовки до колективних маневрів і тактичних дій; а також надає консультації з питань планування, підготовки та проведення бойових стрільб. Ця місія співпрацює з усіма іншими міжнародними партнерами для надання підтримки Збройним силам України у проведенні тренувань. Місія відкрита для участі третіх країн. Вся діяльність місії здійснюється на території ЄС. Навчання підтримується наданням Збройним силам України обладнання летального та нелетального призначення. Це обладнання надається державами-членами ЄС і фінансується Європейським фондом миру.

Як видно, місії ЄС є важливим інструментом у забезпеченні миру та стабільності як в Європі, так і за її межами. Вони сприяють стабілізації

постконфліктних регіонів, підтримці реформ та розвитку безпеки. Для досягнення ефективності ЄС повинен посилювати оборонні спроможності та зміцнювати співпрацю з міжнародними партнерами. Продовження розвитку цих місій дозволить ЄС ефективно реагувати на глобальні загрози та забезпечити стабільність на міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029
2. Петренко Ю. В. Правові та інституційні основи спеціальних місій Європейського Союзу. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». 2019. Випуск 59. Том 2. С. 159-165. DOI <https://doi.org/10.32782/2307-3322.59-2.35>
3. Ковальська В. В. Правове регулювання діяльності місій Європейського Союзу (на прикладі місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні): дис. ... канд. юрид. наук. НУ «ОЮА». Одеса, 2016. 202 с.
4. Угода між Україною та ЄС щодо статусу КМЄС Україна. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_012#Text

ФУНКЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

*Іваночко Святослав Любомирович,
аспірант факультету суспільних і прикладних наук,
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»
ORCID: 0009-0007-1994-5134*

*Науковий керівник: Загурський Олександр Богданович,
кандидат юридичних наук, доцент,
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4105

Функції місцевих фінансів є важливою складовою економічної системи України, особливо в умовах сучасної децентралізації та посилення ролі місцевих органів влади. У процесі реформування системи управління публічними фінансами значно зміцнилась фінансова самостійність територіальних громад, що потребує більш детального аналізу функцій місцевих фінансів як інструменту забезпечення сталого розвитку на місцях.

Місцеві фінанси виконують низку функцій, які охоплюють не лише забезпечення потреб місцевих бюджетів, але й підтримку соціальної та економічної інфраструктури, розвиток підприємництва, а також сприяють ефективному розподілу фінансових ресурсів на територіальному рівні.

Зважаючи на важливість фінансової децентралізації для розвитку країни, дослідження функцій місцевих фінансів є актуальним для розробки рекомендацій щодо покращення їх ефективності, стабільності та справедливості в розподілі бюджетних коштів. Вивчення функцій місцевих фінансів сприяє не тільки розумінню механізмів формування місцевих бюджетів, але й дозволяє знайти оптимальні шляхи для подолання існуючих фінансових викликів на місцевому рівні.

Конституція України визначає основні засади формування матеріальної та фінансової бази місцевого самоврядування, окреслюючи підходи до наповнення та використання ресурсів місцевих бюджетів [1]. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні», ухвалений 21 травня 1997 року, розвиває положення Конституції України та відповідає вимогам Європейської хартії місцевого самоврядування, ратифікованої Україною у 1996 році. У цьому законодавчому акті закріплено структуру та гарантії функціонування місцевого самоврядування, принципи його організації та діяльності, а також правовий статус і відповідальність органів місцевої влади та посадових осіб [2].

Бюджетний кодекс України, прийнятий 8 липня 2010 року, містить ключові положення щодо місцевих фінансів, зокрема механізм розподілу доходів і видатків між бюджетами різних рівнів. Також у ньому регламентовано процес надання бюджетних трансфертів, включаючи дотації вирівнювання, що спрямовуються місцевим бюджетам із державного бюджету. Окрім цього, Кодекс визначає відповідальність усіх учасників бюджетного процесу, встановлює контрольні функції органів влади, зокрема місцевого самоврядування, та регламентує порядок здійснення місцевих запозичень [3].

Місцеві податки є важливим інструментом фінансування місцевих громад, формуючи дохідну частину місцевих бюджетів та сприяючи фінансовій незалежності органів місцевого самоврядування. Ефективне використання місцевих податків забезпечує сталий розвиток території та підвищує рівень життя її мешканців.

Функції місцевих податків реалізуються через їх вплив на фіскальні, регулюючі, стимулюючі та економічні процеси. Місцеві податки не лише наповнюють бюджет громади, а й впливають на інвестиційну

привабливість регіону, розвиток підприємництва та підтримання соціально-економічної стабільності:

- фінансова функція місцевих податків полягає у покращенні муніципальної інфраструктури, реалізації соціальних програм та забезпеченні життєдіяльності громади. Вона є основним джерелом, оскільки акумулює фінансові ресурси для її фінансування;

- регулююча функція місцевих податків дозволяє місцевій владі впливати на економічну діяльність організацій та мешканців, заохочуючи певні види діяльності або, навпаки, обмежуючи розвиток діяльності, яка може мати негативний вплив на суспільство;

- стимулююча функція полягає у створенні сприятливих умов для розвитку підприємництва та інвестицій шляхом надання податкових пільг, зниження податкових ставок та диференційованого підходу до оподаткування. Це сприяє підвищенню конкурентоспроможності місцевої економіки та створенню нових робочих місць;

- функція адміністрування місцевих податків забезпечує дотримання податкової дисципліни, прозорість фінансних потоків та відповідальне використання бюджетних коштів. Ефективне управління доходами та видатками зміцнює фінансову дисципліну як для платників податків, так і для місцевих органів влади.

Таким чином, місцеві податки виконують не лише фінансову функцію, але й сприяють регулюванню економічних процесів, стимулюють розвиток бізнесу та забезпечують фінансову стабільність місцевих бюджетів. Для підвищення ефективності місцевих податків необхідно постійно вдосконалювати нормативно-правову базу та механізми адміністрування.

Література:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254 к/96-ВР. База даних “Законодавство України” / Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80/page> (дата звернення: 11.03.2025).
2. Про місцеве самоврядування: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 11.03.2025).
3. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>. (дата звернення: 11.03.2025).

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ІНСТИТУТИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ

*Конончук Богданна Ростиславівна,
здобувачка освітнього ступеня бакалавра
юридичного факультету Хмельницького
університету управління та права імені Леоніда Юзькова*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4112

Система галузі конституційного права – це її внутрішня будова, що характеризується єдністю та взаємодією усіх елементів, до яких відносяться конституційно-правові норми та інститути.

Конституційно-правовий інститут – відносно самостійний відокремлений комплекс конституційно-правових норм, що регулюють у межах галузі конституційного права певну сферу або групу однорідних суспільних відносин.

Прийнято виділяти три групи конституційно-правових інститутів:

I. Загальні (генеральні) конституційно-правові інститути – носять комплексний характер і включають значну кількість правових норм, що регулюють великі групи суспільних відносин:

- Інститут загальних засад конституційного ладу України;
- Інститут основ правового статусу людини і громадянина;
- Інститут форм безпосередньої демократії (вибори, референдуми);
- Інститут конституційної системи органів державної влади;
- Інститут територіального устрою держави;
- Інститут основ місцевого самоврядування.

II. Основні (головні) інститути – об'єднують правові норми, що регулюють певні групи однорідних суспільних відносин в межах загальних інститутів. Їх характеризує більш вузька предметна і функціональна спеціалізація. Наприклад, в рамках загального інституту форм безпосередньої демократії можна виділити такі основні (головні) інститути, як інститут виборів Президента України, інститут виборів народних депутатів України, інститут місцевих виборів.

III. Початкові (субінститути) – в межах головних інститутів об'єднують невелику кількість правових норм, що регулюють вузьке коло суспільних відносин. Наприклад, в межах головного інституту виборів Президента України можна виділити інститут висування та реєстрації кандидатів в Президенти України, інститут передвиборної агітації, інститут голосування, інститут визначення результатів виборів тощо.

Існує також точка зору про необхідність виокремлення в системі конституційного права України такого елементу, як підгалузь (Фризький О. Ф.), яка розуміється в такому випадку як система норм, що регулюють

особливу сукупність близьких за змістом однорідних відносин у певній сфері. В літературі, зокрема, зустрічаються такі назви, які можна визначити як види підгалузей конституційного права: Муніципальне право; Виборче право; Навіть гуманітарне право.

Отже, конституційно-правовий інститут – це відносно самостійний відокремлений комплекс конституційно-правових норм, що регулюють у межах галузі конституційного права певну сферу або групу однорідних суспільних відносин.

Література:

1. Класифікація і характеристика інститутів конституційного права: https://studies.in.ua/shpora-konst_pravo/388-klasifikacya-harakteristika-nstitutv-konst-prava.html
2. Конституційне право України – провідна галузь у системі права України: <https://studentam.net.ua/content/view/5983/93/>

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ У АКТАХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

*Лазарєв Віктор Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент, професор
кафедри теорії та історії держави та права
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-9468-0497*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4106

Сьогодні Україна зіткнулася з проблемою російської агресії. Водночас, попри щоденні атаки російської федерації на загальновизнані демократичні цінності, покладені в основу нашої Конституції, Україна не тільки мужньо дає відсіч ворогу на полі бою, а й намагається ефективно захищати конституційні права людини.

Найперше, варто нагадати, що збройна агресія російської федерації проти України була розпочата не у 2022 р., а більше ніж 10 років тому – 20 лютого 2014 р., коли частину території України (Автономна Республіка Крим і місто Севастополь) було анексовано, а деякі райони Донецької та Луганської областей тимчасово окуповано. Із 24 лютого 2022 р. збройна агресія російської федерації проти України набула повномасштабного характеру.

Конституційний Суд України як орган державної влади впродовж більш ніж 10-ти років відстоює ключові конституційні цінності в умовах збройної агресії, які є сутністю нашої держави і, власне, однією з ідей, за яку ми боремося в цій війні [1, с. 140].

Через збройну агресію росії та повне вторгнення в Україну все суспільство та державний устрій переведено на оперативний режим правового режиму воєнного стану. Воєнний стан – це правовий режим, який надає Україні певні повноваження під час зіткнення зі збройною агресією. Він також може бути застосований в інших випадках, визначених законом. Він дозволяє обмежувати конституційні права і свободи на певний час за наявності зовнішньої загрози. Це тому, що воєнний стан надає владі необхідні повноваження для захисту національної безпеки від агресії. У Конституції України зазначено, що права людини підлягають виключному захисту в силу їх високої соціальної цінності. Тому що Конституція визнає життя, здоров'я, честь, гідність, безпеку і свободу людини недоторканими. Всі ці причини зумовлені складністю сучасної дійсності [2, с. 9].

У висновку від 13.11.2019 № 5-в/2019, Конституційний суд України чітко визначає, що Конституцію України не може бути змінено в умовах воєнного або надзвичайного стану (частина друга статті 157 Конституції України) [3]. Маємо зауважити, що заборона внесення змін до Конституції під час правового режиму воєнного стану постає важливим запобіжником, що має на меті збереження демократичних принципів і правопорядку навіть у кризових умовах. Крім того, Конституційний Суд наголошує, що будь-які зміни до Основного Закону мають відбуватися виключно у відповідності до встановлених процедур у мирний час, коли забезпечена належна участь парламенту, громадськості та експертного середовища. Це сприяє захисту основоположних прав і свобод громадян та збереженню принципів верховенства права в Україні.

Стосовно воєнного стану, Конституційний суд України встановлює, що оскільки воєнний стан у державі вводиться не тільки на підставі Конституції України, але й відповідно до закону. Таким законом є Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 року № 389-VIII (далі – Закон), у якому встановлено, що «воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності,

а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень» (стаття 1).

Стаття 2 Закону визначає правову основу введення воєнного стану, якою є Конституція України, Закон та указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України.

Порядок введення воєнного стану регламентований положеннями статті 5 Закону.

У разі оголошення указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях Верховна Рада України збирається на засідання у дводенний строк, без скликання, та розглядає питання щодо затвердження цього указу у порядку, встановленому Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України.

Указ Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджений Верховною Радою України, офіційно оприлюднюється разом із законом щодо його затвердження та набирає чинності одночасно з набранням чинності таким законом.

Особливі вимоги законодавець ставить навіть до змісту указу Президента України про введення воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях. Так, у такому указі обов'язково зазначається обґрунтування необхідності введення воєнного стану; межі території, на якій він вводиться, час і строк його введення з наведенням вичерпного переліку конституційних прав і свобод людини і громадянина, які тимчасово обмежуються у зв'язку з введенням воєнного стану, із зазначенням строку дії цих обмежень (стаття 6 Закону) [4].

Також у своєму Рішенні Конституційний Суд України від 18 липня 2024 року № 8-р(П)/2024 зазначає, що відповідно до другого речення частини другої статті 64 Конституції України людські права і свободи, гарантовані Конституцією України у приписах статті 29 (право на свободу та особисту недоторканність), статті 55 (право на судовий захист), статті 62 (презумпція невинуватості), статті 63 (право на захист), не можуть бути обмежені в умовах воєнного стану. Це означає, що хоча обмеження зазначених людських прав не може бути зумовлене потребами, пов'язаними з воєнним станом, однак державне втручання у їх захисну сферу є можливим за умови виправданості (домірності) обраних законодавцем засобів, які зберігають повагу до сутності людських прав та не суперечать приписам Конституції України, які *expressis verbis* гарантують їх обсяг [5].

Маємо зазначити, що Конституційний Суд України не надає визначення поняття «правовий режим воєнного стану», а лише оперує поняттям, яке надано у Законі України «Про правовий режим воєнного

стану». Водночас, правовий режим воєнного стану Конституційним Судом України розглядається у трьох аспектах: 1) заборона внесення змін до Конституції України (Конституційний Суд України чітко встановлює, що в умовах воєнного стану будь-які зміни до Конституції заборонені (ч. 2 ст. 157 Конституції України); 2) порядок введення правового режиму воєнного стану (Конституційний Суд зазначає, що воєнний стан вводиться згідно з процедурою, визначеною Конституцією України та Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Зокрема, він вводиться Указом Президента України, який має бути затверджений Верховною Радою України); 3) захист прав і свобод людини під час дії правового режиму воєнного стану (хоча воєнний стан передбачає можливість тимчасового обмеження деяких прав, Конституційний Суд України наголошує, що певні фундаментальні права, такі як право на свободу (ст. 29), право на судовий захист (ст. 55), презумпція невинуватості (ст. 62) та право на захист (ст. 63), залишаються недоторканими навіть у воєнний час).

Література:

1. Совгіря О. Верховенство права в умовах війни: виклики для конституційного судочинства України. *Візії майбутнього: конституційний вимір повоєнного відновлення України та європейської інтеграції* : збірник матеріалів і тез II Маріупольського конституційного форуму (м. Київ, 06 жовт. 2023 р.). Київ : ВАІТЕ, 2023. С. 140-146.
2. Кравець М. О. Головні засади конституційного права за умов повномасштабної військової агресії. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 9-13. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.5.2>.
3. Висновок Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до статті 93 Конституції України (щодо законодавчої ініціативи народу) (реєстр. № 1015) вимогам статей 157 і 158 Конституції України : Висновок Конституційного суду України від 13.11.2019. № 5-в/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005v710-19#Text> (дата звернення: 10.03.2025).
4. Окрема думка судді Конституційного Суду України Шаптали Н. К. стосовно Висновку Конституційного Суду України у справі за зверненням Верховної Ради України про надання висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) вимогам статей 157 і 158 Конституції України : Конституційний Суд України; Окрема думка від 27.01.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/nh01d710-16#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

5. Рішення Другого сенату Конституційного Суду України у справі за конституційними скаргами Оніщенка Руслана Ілліча, Гаврилюка Дмитра Михайловича щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини шостої статті 615 Кримінального процесуального кодексу України (справа про гарантії судового контролю за дотриманням прав осіб, яких утримують під вартою) : Рішення Конституційного суду України від 18.07.2024 № 8-р(П)/2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-24#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ: ВПЛИВ ОСОБИСТОГО ДОСВІДУ, МЕДІА ТА РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ

*Співак Марина Вікторівна,
доктор політичних наук, професор,
професор кафедри адміністративного права та
процесу, Національна академія внутрішніх справ
ORCID: 0000-0002-9471-7154*

*Севрук Тетяна Романівна,
здобувач вищої освіти другого (магістерського)
рівня вищої освіти за спеціальністю 281
Публічне управління та адміністрування,
1 групи 2 курсу, Національна академія внутрішніх справ*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4102

ЗМІ відіграють ключову роль у формуванні суспільної думки про поліцію. Виступаючи інформаційним каналом між владою та громадянами, журналісти впливають на сприйняття діяльності поліції, поширюючи інформацію про події. Тому важливо, щоб поліція співпрацювала зі ЗМІ, надаючи достовірну та об'єктивну інформацію, враховуючи потреби аудиторії.

У 2024 році результати загальнонаціонального опитування громадської думки, проведеного соціологічною групою «Рейтинг» на замовлення Консультативної місії Європейського Союзу в Україні (КМЄС) показали, що Національна поліція має 48% довіри, не довіряє їй 51%. Рівень довіри до Національної поліції дещо знизився: у 2023 частка тих, хто довіряв Національній поліції становила 56% [1].

Т. М. Байдак, В. О. Болотова переконують, що імідж поліції являє собою уявлення громадськості щодо діяльності цієї організації у цілому. Це уявлення охоплює сприйняття та почуття, оцінки та очікування людей

щодо цієї організації. Очікується, що поліція досягне найрізноманітніших результатів у справі: зменшення злочинності та безладу в суспільстві; зменшення страху у населення перед злочинністю; зростання довіри до неї та її порозуміння з громадськістю; поліпшення якості життя у громадах [2, с. 15]. Громадськість очікує, що поліція дотримуватиметься певних професійних та моральних стандартів під час виконання своїх обов'язків, серед яких: чесність – уникнення корупції та зловживання владою з метою особистої вигоди; справедливість – однакове ставлення до людей незалежно від їхніх віку, статі, національності, майнового стану тощо; ввічливість – ставлення до людей із повагою; чуйність – надання людям того, що вони бажають, прояв турботи про них та про їхні проблеми; доступність – доступність своєчасного отримання поліцейських послуг; розмірне застосування сили – використання лише тієї сили, яка необхідна для досягнення законних цілей; компетентність – володіння знаннями та вміннями, необхідними для виконання своєї роботи [2, с. 15]. На думку Н. В. Самандас діяльність поліції є вельми багатогранною, майже кожен громадянин мав з нею контакт, а тому має свій власний досвід спілкування. У зв'язку з цим формування громадської думки про працівника поліції залежить не лише від його професійних якостей, а й від якостей особистісних, поведінки загалом. Тобто високий рівень професійної культури працівника поліції є одним з головних критеріїв формування позитивного іміджу поліції [3, с. 365]. Довіра населення до органів поліції є явищем, яке має групову характеристику, тобто містить оцінку групи людей. Зазначена оцінка формується під впливом низка факторів, серед яких найвагомішими, на думку С. І. Суботи є такі: 1. особистий досвід спілкування громадянина з поліцейськими з питань, які доводилося вирішувати йому або членам його сім'ї, коли поведінка конкретного поліцейського формує загальне враження громадянина про роботу та можливості всієї Національної поліції України; 2. досвід спілкування з поліцейськими родичів, колег або знайомих, які своїми відгуками та враженнями про роботу поліції або підтверджують думку про роботу органів поліції, сформовану на підставі власного досвіду, або можуть вплинути на її зміну на краще або на гірше; 3. інформація, отримувана із засобів масової комунікації (преса, телебачення, радіо, Інтернет) яка є різною за змістом [4, с. 60]. І.В. Щербакова, О.Б. Баранник, О. О. Сердюк за результатами соціолого-кримінологічного дослідження громадської думки приходять до висновку, що по-перше, оцінки криміногенної ситуації та роботи поліції змінюються на діаметрально протилежні, що потребує негайного реагування. Існує тенденція: мешканці сільської місцевості оцінювали рівень злочинності як дещо нижчий, ніж мешканці міст, а роботу поліції в області – як кращу за роботу поліції міста. По-друге, збільшення показників є віддзеркаленням процесу

реформування МВС, який більшою мірою характеризує діяльність міської поліції, ніж обласної. По-третє, вплинули наслідки переатестації, яка відбувалась у 2016 році, і дестабілізувала кадрову ситуацію [5, с. 134]. А. В. Кубаєнко стверджує, що теоретичні основи дослідження довіри до поліції спираються на концептуальні підходи і можуть мати різні рівні розгляду проблеми. Основними чинниками, які впливають на довіру до поліції з боку суспільства і розглядаються як основа формування довіри є наступні: демографічні, контекстні, інтеракційні і систематичні [6, с. 223].

Я. В. Шнурко у своїй публікації, на основі аналізу нормативно-правових актів та діяльності Національної поліції, робить висновок про наявність таких характерних рис взаємодії Національної поліції та ЗМІ: основна мета взаємодії поліції та ЗМІ – реалізація принципу прозорості та відкритості діяльності Національної поліції, підвищення рівня довіри до поліцейських, формування правової свідомості громадян; діяльність щодо інформування населення здійснюється узгоджено, в тісній співпраці між поліцейськими та представниками ЗМІ; ЗМІ мають право оприлюднювати публічну інформацію, крім випадків, встановлених законом; взаємодія поліції та ЗМІ відбувається на засадах рівноправного партнерства; одним з обов'язків Національної поліції визначено надання та оприлюднення інформації (крім виключень, встановлених законом); для ефективної взаємодії в складі Національної поліції утворені спеціальні підрозділи, які безпосередньо організовують взаємодію з ЗМІ, – підрозділи зв'язків із громадськістю [7, с. 539].

Отже, формування позитивного іміджу поліції залежить від комплексу факторів, включаючи професійні та моральні стандарти, особистий досвід громадян, вплив ЗМІ та результати реформування системи. Регіональні відмінності в оцінці роботи поліції підкреслюють необхідність диференційованого підходу до вирішення проблем. Для підвищення рівня довіри необхідно забезпечити прозорість діяльності поліції, підвищити професійну культуру співробітників, покращити комунікацію з громадськістю та враховувати регіональні особливості.

Література:

1. Серед правоохоронних органів найбільше довіряють Національній гвардії – 86%, соціопитування. Міністерство внутрішніх справ України. 28.10.2024. URL: <https://mvs.gov.ua/news/sered-pravooxoronnix-organiv-naibilse-doviraiut-nacionalnii-gvardiyi-86-socopituvannia>
2. Байдак Т. М. Позитивний публічний імідж як чинник довірчих відносин патрульної поліції з громадськістю. *Габітус*. 2021. Вип. 24 (1). С. 13-18.

3. Самандас Н. В. Професійна культура поліцейського як один з основних чинників підвищення позитивного іміджу поліції: зарубіжний досвід. *Держава і право. Юридичні і політичні науки*. 2013. Вип. 59. С. 364-369.
4. Субота С. І. Довіра населення як критерій оцінювання ефективної діяльності Національної поліції України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія : Юриспруденція. 2018. Вип. 31. С. 59-62.
5. Щербакова І. В. Публічна безпека та довіра до поліції: результати соціолого-кримінологічного дослідження громадської думки. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія : Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи. 2016. Вип. 37. С. 129-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhISD_2016_37_21
6. Кубаєнко А. В. Довіра до органів Національної поліції як ключовий фактор ефективності правоохоронної системи. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 6 (1). С. 221-226.
7. Шнурко Я. В. Форми взаємодії Національної поліції та засобів масової інформації. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 11/2021, С. 538-540. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-11/139>

ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ, НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ

*Суковач Алла Леонідівна,
магістр, Національна академія внутрішніх справ*

*Науковий керівник: Гусєва Катерина Анатоліївна,
кандидат юридичних наук, старший науковий
співробітник, доцент кафедри поліцейської
діяльності, Національна академія внутрішніх справ*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4107

Проблематика домашнього насильства була та є актуальною для кожної цивілізованої країни, яка бореться за рівні права та обов'язки для чоловіків і жінок у сім'ї та соціумі.

22 травня 2024 року Верховна Рада України прийняла Закон № 3733-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і

домашньому насильству та боротьбу з цими явищами». Закон набув чинності 19 грудня 2024 року.

Головною метою цього закону є забезпечення дієвого правового механізму протидії насильству, захист прав і свобод осіб, які постраждали від домашнього насильства та насильства за ознакою статі, а також вдосконалення правових процедур притягнення кривдників до відповідальності, приведення норм КУпАП та Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» у відповідність до положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цим явищем, вдосконалення процесуального порядку розгляду таких справ у суді.

Впровадження цих змін – важливий крок для досягнення міжнародних стандартів у сфері захисту прав людини та виконання Україною зобов’язань у межах міжнародних договорів. Документ не лише посилює відповідальність за насильницькі дії, але й вводить додаткові механізми профілактики, реабілітації правопорушників та підтримки постраждалих, сприяння формування культури нульової толерантності до будь-яких проявів насильства.

В поліцейській діяльності цей Закон відкриває можливості в якіснішому реагуванні на виклики, пов’язані з домашнім насильством, та акцентує увагу на виховній функції правозастосування.

У наступних роз’ясненнях буде детально висвітлено нововведення, що допоможуть зрозуміти, як ці зміни вплинуть на щоденне життя громадян та діяльність правозастосовних органів (підрозділів Національної поліції України, судових установ).

Змін зазнала **Стаття 173-2 КУпАП «Вчинення домашнього насильства».**

Сутність змін полягає у підвищенні відповідальності за домашнє насильство:

- За повторне порушення протягом року санкції стають суворішими (зростає розмір штрафу, кількість годин громадських робіт або тривалість адміністративного арешту) [3];

Крім посилення відповідальності за вчинення домашнього насильства, КУпАП доповнюється додатковими новими статтями:

стаття 173⁻⁶ «Вчинення насильства за ознакою статі»

Визначення розширено і уточнено. Воно охоплює будь-які дії, спрямовані проти особи через її стать, стереотипні уявлення про ролі жінок чи чоловіків, або ті, що завдають шкоди (фізичної, сексуальної, психологічної, економічної). До цього належать також погрози таких дій у публічному або приватному житті.

1. Об'єктом даного адміністративного проступку є суспільні відносини у сфері захисту прав громадян.

2. Об'єктивна сторона правопорушення виражається в діянні, спрямованого проти особи через її належність до певної статі чи стереотипні уявлення про соціальні ролі (становище, обов'язки, поведінку тощо) жінки або чоловіка в суспільстві, або діяння, що стосуються переважно осіб певної статі чи зачіпають їх непропорційно, які завдають фізичної, сексуальної, психологічної або економічної шкоди чи страждань, включаючи погрози таких дій, у публічному або приватному житті".

3. Суб'єкт адміністративного правопорушення – загальний (фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку); особливий (особа, на яку вже було накладено адміністративне стягнення за вчинення аналогічного правопорушення – ч. 2 цієї статті).

4. Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі умислу.

Відповідно до положень ст. 221 КУпАП розгляд справ за ст. 173-6 КУпАП віднесено до компетенції судових органів.

Відповідно до положень пункту 1 частини 1 ст. 255 КУпАП за порушення ст. 173-6 КУпАП поліцейські складають протокол про адміністративне правопорушення.

В статті 173⁻⁷ «Сексуальне домагання» чітко розмежовується адміністративна відповідальність зі статтею 153 «Сексуальне насильство» Кримінального Кодексу України, чітко прописано, що сексуальне домагання включає будь-які дії сексуального характеру (вербальні, невербальні, фізичні), які не порушують статеву свободу чи недоторканність, але принижують гідність особи та створюють ворожу або образливу атмосферу [3].

1. Об'єктом даного адміністративного проступку є суспільні відносини у сфері захисту прав громадян.

2. Об'єктивна сторона правопорушення виражається в діянні сексуального характеру (що не посягають на статеву свободу чи статеву недоторканність особи), виражені вербально, невербально або фізично (слова, жести, рухи тіла, доторкування, поплескування або інші аналогічні дії), які ображають чи принижують гідність особи та можуть супроводжуватися створенням щодо неї залякувального, ворожого або образливого, принизливого середовища (ситуації).

3. Суб'єкт адміністративного проступку – загальний (фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку); особливий (особа, на яку вже було накладено адміністративне стягнення за вчинення аналогічного правопорушення – ч. 2 цієї статті).

4. Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі умислу.

Відповідно до положень ст. 221 КУпАП розгляд справ за ст. 173-7 КУпАП віднесено до компетенції судових органів.

Відповідно до положень пункту 1 частини 1 ст. 255 КУпАП за порушення ст. 173-7 КУпАП поліцейські складають протокол про адміністративне правопорушення [3].

стаття 173⁸ «Невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце тимчасового перебування у разі винесення такого припису»

1. Об'єктом даного адміністративного проступку є суспільні відносини у сфері захисту прав громадян.

2. Об'єктивна сторона правопорушення виражається в невиконанні захисного припису особою, стосовно якої він винесений а так само в неповідомлені особою, стосовно якої винесено терміновий заборонний припис, згідно з яким вона повинна залишити місце спільного проживання (перебування) з постраждалою особою, у встановлений законом строк уповноваженого підрозділу органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування

3. Суб'єкт адміністративного проступку – загальний (фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку); особливий (особа, на яку вже було накладено адміністративне стягнення за вчинення аналогічного правопорушення – ч. 2 цієї статті).

4. Суб'єктивна сторона правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується наявністю вини у формі умислу.

Відповідно до положень ст. 222 КУпАП розгляд справ за частиною 1 статті 173-8 КУпАП віднесено до компетенції поліції.

Відповідно до положень ст. 221 КУпАП розгляд справ за частиною та третьою ст. 173-8 КУпАП віднесено до компетенції судових органів [3].

Відповідно до положень пункту 1 частини 1 ст. 255 КУпАП за порушення частини другої та третьої ст. 173-8 КУпАП поліцейські складають протокол про адміністративне правопорушення [3].

Також в змінах передбачено обмеження можливості застосування статті 22 КУпАП (Можливість звільнення від адміністративної відповідальності при малозначності правопорушення) щодо правопорушень, передбачених статтею 173-2 (Вчинення домашнього насильства) та передбачається збільшення до 12-ти годин строку адміністративного затримання осіб у випадках вчинення ними домашнього насильства, насильства за ознакою статі або невиконання термінового заборонного припису, в необхідних випадках, для встановлення особи або з'ясування обставин правопорушення (статті 263 КУпАП) [3].

Отже, ці зміни підсилюють відповідальність за домашнє насильство, насильство за ознакою статі та порушення заборонних приписів.

Забезпечують реабілітаційні заходи через участь у спеціальних програмах, спрямованих на запобігання повторним правопорушенням, вдосконалюють механізми запобігання та реагування на насильство, забезпечують можливості органів Національної поліції України ефективніше діяти у випадках термінової загрози.

Передбачають розширення повноважень судів і поліції, уточнення процедур затримання та протидії цим правопорушенням, що має підвищити ефективність їх попередження та притягнення до відповідальності винних осіб, створюють чіткі механізми для контролю виконання рішень суду.

Таким чином прийняття Закону України № 3733-IX, є важливим кроком на шляху до зміцнення правового механізму протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі та іншими пов'язаними правопорушеннями.

Закон створює чіткі підстави для притягнення винних до відповідальності, розширює можливості захисту постраждалих та вдосконалює систему запобігання насильницьким діям.

Ці зміни демонструють рішучість держави у забезпеченні прав і свобод громадян, створенні безпечного середовища та формуванні суспільства, вільного від насильства. Впровадження нових норм також сприятиме посиленню профілактичної роботи з порушниками та підвищенню рівня правової культури населення.

Закон № 3733-IX є підтвердженням того, що боротьба з насильством – це не лише виклик, а й можливість для суспільства переглянути свої цінності та впроваджувати прогресивні зміни. Його реалізація стане основою для побудови більш толерантного, справедливого та відповідального суспільства, у якому права кожної людини будуть надійно захищені.

Застосування цього закону вимагає активної співпраці між державними органами, громадськими організаціями та суспільством загалом, адже лише спільними зусиллями можна досягти його основної мети – викорінення насильства та утвердження поваги до людської гідності.

Список використаних джерел:

1. Закон України від 22.05.2024 № 3733-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими

- явищами». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2024, № 31, ст. 232. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20>
2. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 5, ст.35, із змінами від 20.11.2024 № 4073-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення, Документ 80731-X, чинний. Редакція від 01.02.2025, підстава – 4200-IX URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
4. Наказ МВС № 1376 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції» від 06.11.2015 Із змінами, внесеними згідно з Наказами Міністерства внутрішніх справ № 243 від 17.03.2017, № 690 від 04.08.2017, № 1096 від 24.12.2019, № 635 від 27.08.2021, № 675 від 15.08.2023, № 818 від 09.12.2024. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1496-15>
5. Кримінальний Кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст. 131. Документ 2341-III, чинний, Редакція від 01.02.2025, підстава – 4200-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
6. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. Конвенцію ратифіковано із заявами Законом № 2319-IX від 20.06.2022. URL. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_001-11

МІЖНАРОДНІ САНКЦІЇ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА ДЕРЖАВУ-ПОРУШНИКА

*Хомінець Тетяна Володимирівна,
студент, Ніжинський державний
університет імені Миколи Гоголя*

*Науковий керівник: Гесць Ірина Віталіївна,
кандидат юридичних наук, доцент, Ніжинський
державний університет імені Миколи Гоголя*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4108

Міжнародно-правові документи не містять єдиного визначення терміну «санкції» та не розкривають його зміст узагальнено. Водночас вони включають норми, що наділяють міжнародні органи певними повноваженнями щодо застосування примусових заходів. У сучасних реаліях санкції виступають передусім інструментом примусу, хоча в національному законодавстві цей термін здебільшого пов'язують із видом

юридичної відповідальності. Як приклад, В. А. Ведькал та Е. А. Агамалієв зазначають, що «позбавлення права Німеччини і Японії мати збройні сили після Другої світової війни також можна вважати різновидом санкцій, котрі були прийняті на підставі права на примус, яке мала ООН» [1, с. 575].

В. А. Ведькал також вказує, що поняття «санкції» в міжнародному публічному праві асоціюють з примусовими заходами, а не видом відповідальності. Вони представляють самостійний інститут в міжнародному публічному праві та пов'язані з міжнародно-правовою відповідальністю [1, с. 576]. На думку А. В. Калініна, «санкції – це колективні примусові заходи, що застосовуються з використанням інституційного механізму міжнародних організацій до правопорушника з метою спонукання його до виконання своїх міжнародних зобов'язань» [1, с. 575].

Норвезький спеціаліст Й. Галтунг визначає міжнародні санкції як «дії, ініційовані одним або кількома міжнародними акторами проти одного або декількох суб'єктів із переслідуванням однієї чи двох цілей: покарати певну сторону позбавленням окремих цінностей і/чи змусити її виконувати окремі правила, які ініціатор вважає значущими» [2, р. 379].

Ю. Седляр зазначає, що «світова практика застосування санкцій довела, що, залишаючись важливим інструментом зовнішньополітичного впливу, вони містять у собі чимало проблем, які потребують вирішення, головною з яких є ефективність використання санкційних заходів і пов'язаних із цим питань, як зменшення їх негативних наслідків для цільової держави і третіх країн, обмеження державного суверенітету через втручання у внутрішні справи країн, передбачення ймовірних політичних ризиків від реалізації стратегії санкцій, і, насамперед, прогнозування траєкторії зовнішньополітичного розвитку цільової держави й міжнародно-політичних наслідків використання санкційних заходів у цілому» [3, с. 216].

Отже, санкції відображають співвідношення між свободою та необхідністю, яке знаходить свій вияв у поведінці суб'єктів міжнародного права та ґрунтується на взаємодії об'єктивних і суб'єктивних чинників. Якщо суб'єкт міжнародного права неправомірно використовує свою свободу волі, що призводить до міжнародного правопорушення, необхідне застосування примусових санкцій. Це стає особливо актуальним у випадках, коли держава-порушник відмовляється припинити свої незаконні дії та не виконує зобов'язання, що впливають із її міжнародно-правової відповідальності.

Література:

1. Ведькал В. А., Агамалієв Е. А. Теоретичні та практичні аспекти санкцій у міжнародному праві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 575-577.
2. Galtung J. On the Effects of International Economic Sanctions. With Examples from the Case of Rhodesia. *World Politics*. 1967. Vol. 19. № 3. P. 378-416.
3. Седляр Ю. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика. Миколаїв, Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 412 с.

ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ

*Чекіс Роман Ярославович,
аспірант факультету суспільних і прикладних наук,
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»
ORCID: 0009-0006-9087-276X*

*Науковий керівник: Загурський Олександр Богданович,
кандидат юридичних наук, доцент,
Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4104

Податкове законодавство є одним із основних інструментів фінансування держави та органів місцевого самоврядування. В Україні, зокрема, місцеві податки відіграють важливу роль у формуванні бюджетів місцевих громад, забезпеченні їх фінансової самостійності та реалізації місцевих ініціатив. Податковий кодекс України є основним джерелом нормативного регулювання, яке визначає механізми збору місцевих податків, порядок їх адміністрування та взаємодії з центральними органами влади.

Реформи в сфері місцевих фінансів та децентралізація в Україні значно змінили підходи до оподаткування на місцях, підвищуючи відповідальність місцевих органів за ефективне управління податковими ресурсами. Актуальність дослідження полягає в необхідності аналізу сучасних підходів до регулювання місцевих податків через призму Податкового кодексу, з урахуванням змін, що відбуваються в умовах динамічного розвитку економіки та правової системи України.

Відповідно до ст. 1 Податкового кодексу України, «Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків та зборів, а також відповідальність за порушення податкового законодавства» [1].

Податкові відносини, як об'єкт правового регулювання податково-правових норм, мають низку специфічних ознак. Вони пов'язані з реалізацією податкового обов'язку та виникають і функціонують на основі податково-правових норм. Ці відносини відображають державну волю та інтереси в галузі оподаткування, мають організаційно-майновий характер і сприяють узгодженню суб'єктивних прав і обов'язків учасників. Крім того, вони забезпечуються механізмами державного примусу, що є гарантією їх виконання.

«Концептуальна оцінка нормативно-правового акта передбачає визначення сфери суспільних відносин, які він має регулювати, а також встановлення відповідної галузі права, до якої він відноситься. Крім того, необхідно з'ясувати предмет та метод регулювання конкретного виду цих відносин, а також механізми впливу на поведінку учасників. Предмет податкового регулювання охоплює відносини, що забезпечують формування доходної частини бюджетів. Водночас слід зазначити, що ці відносини не включають всі джерела бюджетних надходжень. Податкові надходження становлять лише одне з чотирьох основних джерел, що формують бюджетні доходи [2].

«До місцевих податків належать: податок на майно; єдиний податок. До місцевих зборів належать: збір за місця для паркування транспортних засобів; туристичний збір. Місцеві ради обов'язково устанавлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю, крім земельного податку за лісові землі)» [1].

Податковий кодекс України встановлює основні правові засади регулювання місцевих податків та визначає принципи, механізми та інструменти, необхідні для ефективного справляння податків на рівні територіальної громади. Положення Закону сприяють фінансовій незалежності органів місцевого самоврядування та їх здатності до самостійного розвитку.

Місцеві податки, визначені Податковим кодексом України, є важливим джерелом надходжень до місцевих бюджетів і використовуються для фінансування місцевих проєктів, інфраструктурних

ініціатив та соціальних програм. Зміни в місцевих податках сприяють більш ефективному управлінню бюджетними коштами на місцевому рівні.

Подальші дослідження у сфері місцевого оподаткування в Україні мають бути зосереджені на аналізі ефективності впроваджених змін та оцінці впливу податкових реформ на місцеві бюджети та податкову систему на забезпечення сталого економічного розвитку місцевих громад.

До того ж, слід зосередитися на пошуку шляхів оптимізації механізмів. Як наслідок, Податковий кодекс України відіграє важливу роль у регулюванні місцевих податків, але реформування та вдосконалення податкової системи в контексті місцевого самоврядування має тривати з метою підвищення ефективності його застосування.

Література:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>. (дата звернення: 11.03.2025).
2. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>. (дата звернення: 11.03.2025).

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА ТА ФРІЛАНС В УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ

*Бак Надія Сергіївна,
здобувач вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня Навчально-наукового інституту права
Державного податкового університету*

*Науковий керівник: Білоус Тетяна Йосипівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Державного податкового університету*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4095

З початку пандемії COVID-19 та повномасштабної війни («вторгнення») українські компанії активно адаптувалися до умов, що змінилися, і все частіше впроваджували дистанційну роботу. Це стало новим стандартом, який допоміг відкрити нові можливості для багатьох людей, які втратили свої постійні робочі місця. Замість цього вони все частіше обирали фріланс як альтернативу, що дозволяє бути більш гнучкими та самостійними у професійному житті.

Пропоную спочатку розібратися із поняттями, оскільки це грає важливу роль. Фріланс – робота, яка передбачає співпрацю із декількома приватними клієнтами чи компаніями. Ця робота має багато своїх переваг та недоліків. До переваг можна віднести, наприклад вільний графік, що підходить усім совам. Також одною із переваг на фрілансі є незалежність від місця роботи. Багато людей, яким до вподоби подорожувати цей варіант є ідеальним [1].

Поняття дистанційна робота подається в статті 60-2 Кодексу законів про працю, це форма праці, яка передбачає роботу яка виконуватиметься працівником за межами робочого приміщення, та за допомогою використання різних технологій [2].

На законодавчому рівні досить довгий час фріланс не був урегульований. Від 18.07.2022 Верховна Рада прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо врегулювання трудових відносин з нефіксованим робочим часом».

Але якщо коротко то його можна знайти, як Закон про фріланс. Про нього поговоримо далі.

На міжнародному рівні праця у вигляді віддаленої роботи регулюється за допомогою: Конвенція МОП про надомну працю №177 від 20.06.2996 та Рекомендація МОП щодо надомної праці №184; та Конвенцією МОП «Про гідну працю домашніх працівників» №189 від 16.06.2011 і Рекомендація №201, що регулюють питання фрілансерів. Однак, на жаль Україна ще не ратифікувала, тому ці норми є лише диспозитивними [3].

Особливостями віддаленої роботи є багато критерій, поговоримо про декілька із них на прикладах із порівнянням звичайної роботи [1 та 4].

Критерій	Віддалена робота	Робота на підприємстві
Форма трудового договору	Керівник та працівники можуть визначати форму трудового договору	Переважно письмова форма трудового договору
Строк дії	Може визначатися керівником	Зазвичай безстроково
Графік роботи	Сам працівник визначає графік роботи	Визначено керівником
Період вільного часу	Гарантується період відпочинку під час якого працівник може не виходити на зв'язок із роботодавцем, та не буде вважатися порушення	Визначений відповідно до умов договору.

Вище перелічені категорії не є вичерпними та можуть мінятися під час воєнного стану.

Особливостями фрілансу є:

По-перше, спосіб повідомлення про початок роботи повинен бути із мінімальним строком. Тобто керівник повинен повідомити в розумний строк працівника про відмову.

По-друге, працівник не може визначати період скільки годин буде працювати, це буде визначати роботодавець

По-третє, заробітна плата оплачується за фактично відпрацьований час, при цьому не враховується завантаженість працівника [5].

По-четверте, сам фрілансер визначає початок роботи, наприклад, якщо у трудовому договорі визначено, що працівник працює 5 годин на день. То фрілансер може починати о 9:00 або о 10:00.

Оскільки, на законодавчому рівні не було до кінця встановлено дії роботодавця та робітника. Тому пропоную в подальшому доопрацювати та в нести зміни до Кодексу законів про працю України. Для початку слід визначити поняття «фрілансу». Також в нести зміни до Податкового кодексу України, а саме розробити систему оподаткування для фрілансерів. Та в нести зміни для отримання освіти за цим напрямком [6].

Отже, на даному етапі законодавець повністю визначив нормативно-правову базу дистанційної роботи. Однак слід доопрацювати акти щодо фрілансу, вносячи зміни до Кодексу законів про працю України, Податкового кодексу України та до інших нормативно-правових актів.

Список використаної літератури:

1. Гайд по роботі на фрілансі: поради, типові помилки і все, що треба знати – Genius.Space. *Genius.Space*. URL: <https://genius.space/lab/gajd-po-roboti-na-frilansi-poradi-tipovi-pomilki-i-vse-shho-treba-znati/> (дата звернення: 21.02.2025).
2. Кодекс законів про працю України : Кодекс України від 10.12.1971 № 322-VIII : станом на 1 січ. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення: 21.02.2025).
3. Нормативно-правове регулювання різних видів віддаленої роботи. *Вища школа адвокатури НААУ*. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/normativno-pravove-reguluvannia-riznix-vidiv-viddalenoyi-roboti> (дата звернення: 21.02.2025).
4. Melnychuk O., Melnychuk M., Pavlichenko I. Legal regulation and specifics of remote work appliance in conditions of martial law. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2022. No. 70. P. 242-247. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.70.37> (date of access: 21.02.2025).
5. Закон про фріланс в Україні – новини Lawly. *Lawly*. URL: <https://lawly.com.ua/news/article/zakon-pro-frilans-v-ukraine> (дата звернення: 21.02.2025).
6. Прогонюк Л. Ю. Проблеми правового регулювання дистанційної роботи в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. С. 157-160. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-1/38>. (дата звернення: 21.02.2025)

ДЕМПІНГУВАННЯ РОЗМІРУ ОПЛАТИ ЗА ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ: ПРАВОВІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

*Дудар Єлизавета Миколаївна,
студентка 2-го курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник: Снідевич Олександр Станіславович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4098

Питання встановлення розміру оплати в нотаріальній діяльності залишається проблемним, що призводить до негативних наслідків. Демпінгування розміру оплати за нотаріальні дії – це навмисне зниження розміру плати з метою залучення клієнтів, що, у свою чергу, може погіршувати якість нотаріальних дій в Україні, що може призвести до недобросовісної конкуренції.

Відповідно до ст. 31 Закону України «Про нотаріат» (далі – Закон), приватні нотаріуси самостійно встановлюють розмір плати за свої послуги на договірних засадах. На відміну від них, державні нотаріуси справляють державне мито, розміри якого визначені Декретом Кабінету Міністрів України «Про державне мито» (далі – Декрет), згідно зі ст. 19 Закону [1].

З метою всебічного аналізу, слід зупинитися на причинах демпінгу серед приватних нотаріусів, а саме виділяємо наступні:

1) Надлишок нотаріусів у регіоні. У великих містах, де кількість нотаріусів є значною, конкуренція змушує деяких нотаріусів знижувати ціни, щоб залучити клієнтів.

Однією з причин демпінгування у сфері нотаріальних послуг виділяють значне збільшення кількості нотаріусів після скасування квотування. Як зазначає М. В. Бондарєва, ліберальний підхід до регулювання чисельності нотаріусів не виправдав себе, оскільки поряд зі збільшенням їх кількості спостерігається зниження кваліфікації, часті випадки професійних порушень та демпінгування розміру оплати за нотаріальні дії [2, с. 89].

Хоча вважаємо, що на даному етапі ценз у нотаріаті досить високий та слугує достатнім «фільтром» і не потребує додаткового квотування, оскільки відповідно до ст. 3 Закону України «Про нотаріат», особа може стати нотаріусом, якщо відповідає таким критеріям: «є громадянином України, якому присуджено ступінь вищої юридичної освіти не нижче магістра, який володіє державною мовою відповідно до рівня, має стаж роботи у сфері права не менш як шість років (з них помічником нотаріуса або консультантом державної нотаріальної контори – не менш як три роки), склав кваліфікаційний іспит і отримав свідоцтво про право на зайняття нотаріальною діяльністю. Не має судимості за вчинення злочину або така судимість погашена або знята (крім реабілітованої особи), є повністю дієздатним» [1].

2) Фінансовий чинник. Нотаріуси, які тільки розпочали незалежну професійну діяльність, часто демпінгують, з метою формування «клієнтської бази». Через відсутність єдиних стандартів в приватному секторі виникає ситуація, коли нотаріуси використовують демпінг як засіб конкуренції, встановлюючи мінімальні ставки.

3) Недосконалість законодавчого регулювання. Відсутність встановлених мінімальних тарифів для приватних нотаріусів дає можливість зловживати утворенням ставки на власне переконання.

У зв'язку з вищезазначеними чинниками, виникають неминучі наслідки у вигляді зниження якості нотаріальних послуг, оскільки утворюється такий собі «конвеєр» з осіб, що звернулися за вчиненням нотаріальної дії. Через низькі ставки нотаріуси можуть економити на власному вдосконаленню та підвищенню професійного рівня, достойному рівню оплати праці осіб, які знаходяться у трудових відносинах з нотаріусом, що спричиняє пряме порушення принципу сумлінності, передбаченого пунктом 1 розділу Наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України» № 2039/5 від 07.06.2021 [3].

Згідно з вищезгаданим Наказом, забороняється недобросовісна конкуренція між нотаріусами. Недобросовісною конкуренцією визнаються «дії або бездіяльність нотаріуса, спрямовані на перешкоджання вчиненню іншим нотаріусом нотаріальної дії, надання послуг правового характеру або виконання покладених законом повноважень у сфері державної реєстрації, а також створення конкурентних умов в оплаті» (пункту 8 розділу XVII Наказу № 2039/5 від 07.06.2021) [3]. Одним із видів недобросовісної конкуренції можна вважати демпінгування розміру плати за вчинення нотаріальної дії, яку пропонуємо додати у вищезгаданий документ.

Державні нотаріуси працюють за фіксованими ставками, а приватні – можуть встановлювати оплату за домовленість сторін, що призводить до того, що особи обирають економічно вигідніші варіанти. Однак, у приватних нотаріусів процедура оформлення документів зазвичай швидша та зручніша, що є конкурентною перевагою, оскільки часто суб'єкти зацікавлені в «сервісі».

Нотаріуси, які працюють в державному секторі, згідно з п. п. «а», «б» п. 3 ст. 3 Декрету [4], за посвідчення договорів відчуження нерухомого майна стягують мито у розмірі: 1 відсоток суми договору, але не менше одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян – 17 грн, відповідно до пункту 5 підрозділу 1 розділу XX Податкового кодексу України [5], що є очевидно недостатнім та призводить до недостатньо фінансування державних нотаріальних контор. Можна зробити висновок, що за посвідченням правочинів щодо відчуження нерухомого майна більш економічно вигідно звертатися саме до приватного нотаріуса, з огляду на таке: приміром, сума договору щодо купівлі-продажу квартири – 3 млн грн, де 1 відсоток складатиме 30 тис. грн. У приватного нотаріуса, за домовленістю сторін, оплата може бути нижчою і таким чином пріоритет надається саме йому. А наприклад, за засвідчення вірності копій документів та витягів з них (за сторінку) ставка складатиме: 0,01 неоподаткованого мінімуму доходів громадян (1, 7 грн) чи за засвідчення справжності кожного підпису на документах, у тому числі справжності підпису перекладача (за кожний документ): 0,02 неоподаткованого мінімуму доходів громадян (0, 34 грн) і т.д. Попри те, що за надання державними нотаріусами додаткових послуг правового чи технічного характеру справляється окрема плата, розміри мита абсолютно застарілі та не мають нічого спільного з реаліями сьогодення, навіть з огляду на те, що з обігу було вилучено дрібні номінали (включно до 25 коп.).

З огляду на вищезазначену інформацію, вважаємо доцільними висновки І. С. Панченко, яка вказує на таке: «Складеться парадоксальна ситуація, коли усі «дорогі» нотаріальні дії відходять до приватного нотаріату, а «дешеві», майже безкоштовні залишаться як тягар за державним нотаріатом і державою, яка утримуватиме державні нотаріальні контори» [6, с. 99-100].

Усе це ставить державний нотаріат у доволі невідгідне положення, хоча і немає обмежень щодо верхньої межі ставки, але наявні сумніви, що хтось погодиться сплачувати більше.

Законодавче врегулювання цього проблемного питання має встановити баланс між утворенням ставок. Одним із найефективніших

рішень є встановлення розміру мінімальних ставок для приватних нотаріусів, що унеможливить суттєве зниження плати. При цьому, потрібно не забувати про становище державних нотаріусів, оплата за дії яких спрямовується до Державного бюджету України, та провести модернізацію застарілого Декрету «Про державне мито», піднімаючи мінімальні ставки та балансуючи їх з розмірами ставок за здійснення нотаріальних дій приватними нотаріусами.

Висновки. Демпінгування розміру оплати за нотаріальні дії є гострим питанням сучасної нотаріальної практики, що руйнує довіру до нотаріату загалом. Запропоновані заходи є основою для формування нової моделі нотаріальної діяльності в Україні, яка забезпечить справедливу конкуренцію та високий рівень вчинення нотаріальних дій.

Встановлення мінімальних тарифів, оновлення законодавчої бази, підвищення професійної етики є дієвими, на наше переконання, заходами для вирішення проблеми депмінгування у сфері нотаріату.

Література:

1. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12> (дата звернення: 01.03.2025).
2. Бондарєва М. Реформування нотаріату в Україні: актуальні проблеми // Law of Ukraine / Pravo Ukraini. – 2020. – № 9. – С. 81-96.
3. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил професійної етики нотаріусів України» № 2039/5 від 07.06.2021 [Електронний ресурс]. – Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 07.06.2021 за №. 759/36381. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-21#Text> (дата звернення: 02.03.2025).
4. Декрет Кабінету Міністрів України «Про державне мито» від 21 січня 1993 року № 7-93. – [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93> (дата звернення: 02.03.2025).
5. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 02.03.2025).
6. Панченко І. С. Процедура нотаріального посвідчення договорів про відчуження нерухомого майна: дис. ... д-ра філос. (юр. наук) : 081 – Право / І. С. Панченко ; наук. керівник С. Я. Фурса ; Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка. – Київ, 2020. – 220 с. – Режим доступу: https://scc.knu.ua/upload/iblock/562/dis_Panchenko%20I.S.%20.pdf.

ЗАСТОСУВАННЯ ДОКТРИНИ «FORUM NON CONVENIENS» У КОНТЕКСТІ ВИЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПІДСУДНОСТІ СПРАВ

*Дусановський Сергій Костянтинівич,
здобувач третього (доктор філософії) рівня
вищої освіти, Науково-навчальний інститут
міжнародних відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

*Науковий керівник: Цірат Геннадій Артурович,
доктор юридичних наук, доцент,
Науково-навчальний інститут міжнародних
відносин Київського національного
університету імені Тараса Шевченка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4103

Враховуючи відсутність міжнародного суду чи іншого органу, який би вирішував спори у цивільно-правових відносинах з іноземним елементом, спори з іноземним елементом розглядаються внутрішніми (національними) судами країни. У зв'язку з цим виникає потреба визначення юрисдикції судів у зазначених спорах. У даному контексті слід зазначити, що існують спори, в яких може діяти лише національний суд країни, з якою спір або предмет спору має дуже сильний зв'язок. Закон країни, який визначає виключну юрисдикцію її судів, вирішує, який цей зв'язок. Разом з тим, в інших спорах може бути визначена юрисдикція судів інших країн, що означає, що в окремих справах можуть діяти як національні, так і іноземні суди.

Цікавим та водночас дискусійним питанням визначення міжнародної юрисдикції дотепер залишається доктрина «forum non conveniens» (доктрини «незручного форуму»), яка бере свій початок із шотландського права 19 століття (пізніше було прийнято майже в усіх країнах системи загального права) [2, с. 21]. Зауважимо, що «forum non conveniens» – це доктрина загального права, яка розвинулась в англо-американській правовій традиції через турботу про судову економію. «Forum non conveniens» – це підстави, на яких відповідач може стверджувати, у своєму клопотанні про відмову, що позивач подав позов до суду, який є невідповідним [6, с. 450].

Основний принцип цієї доктрини полягає в тому, що вона застосовуватиметься лише в тому випадку, якщо суд переконується, що для сторін є інший форум, доступний і компетентний, який є відповідним у конкретній справі. Визначення наявності підстав «forum non conveniens»

складається з двох етапів. На першому етапі першої інстанції визначається, чи є інший доступний форум, а на другому етапі – чи він явно більш відповідний, тобто чи процедура буде проведена у спосіб, який більше відповідає інтересам усіх сторін і цілям правосуддя. При цьому, кожен аспект оцінюється відповідно до обставин, що існують на момент подання заявки [2, с. 22].

Однак слід зважати на те, що Європейський Союз – це сукупність країн, які переважно використовують цивільне право, а не загальне право. Єдиним винятком із цього є Кіпр [7, с. 459]. Очевидною нам видається малоймовірність того, що інша країна Європейського Союзу захоче застосувати дивну правову доктрину, створену в країнах з іншою правовою культурою, до своєї власної системи.

Крім того, «forum non conveniens» було явно, хоча й не беззастережно, заблоковано у справі «Andrew Owusu v N. B. Jackson», яка розглядалася в Суді Європейського Союзу [4]. Ця справа проілюструвала існування обмежень у застосуванні «forum non conveniens», які накладає «брюсельський режим». Зокрема, вирішальним був попередній висновок Європейського суду від 1 березня 2005 р., згідно з яким застосування доктрини «forum non conveniens» суперечить режиму, встановленому Регламентом Брюссель I та Брюссель Ia. Вказане обмеження чітко свідчить про відмову від цього інституту в судах держав-членів ЄС, незалежно від того, чи має місце цей інститут у правових системах цих країн чи ні. Цей факт також стосується випадків, коли юрисдикція суду за цим інститутом також стосується інших країн за межами ЄС [1].

Зауважимо, що Англія (не рахуючи згаданої нами Шотландії), окрім США, є однією з країн, яка однією з перших прийняла «forum non conveniens», як доктрину, яка згодом отримала розвиток через судову практику. Однак проблема застосування цієї доктрини виникла, коли Велика Британія приєдналася до Брюссельської конвенції про юрисдикцію та виконання судових рішень у цивільних і комерційних справах від 1968 року, що пізніше набула своєї форми як Регламент 1215/2012 [8]. Зокрема, метою цієї Конвенції було уніфікувати та збалансувати цивільні процесуальні норми різних держав-членів ЄС з метою посилення судового захисту осіб, які проживають в ЄС [2, с. 24]. Принагідно зазначимо, що після Brexit 1 січня 2021 року закінчився перехідний період виходу Великої Британії з ЄС, тобто з митного союзу та єдиного ринку. Це означає, що Регламент 1215/2012 [8] більше не має чинності у Великобританії. З іншого боку, залишається в силі Гаазька конвенція про угоди про вибір суду, яка поширюється лише на угоди та виключний вибір суду. Таким чином, сферу застосування «forum non conveniens» було розширено [3].

Разом з тим, у Брюссельському регламенті бере свій початок доктрина «lis pendens». Функціонально метою Брюссельського Регламенту I, разом з «lis pendens» та низкою інших рамок і доктрин, було створити систему, здатну працювати незалежно від концептуальних конструкцій держав-членів [6]. Незважаючи на те, що Регламент Брюссель I був обмежений обсягом документа та федералізмом, він мав вирішити широкий спектр питань у транскордонних паралельних провадженнях за допомогою дуже небагатьох інструментів. Одним із таких і була «lis pendens» [9, с. 970], яка має першість по відношенню до згаданого англосаксонського інституту [1].

Однак питання визначення міжнародної підсудності потребує подальшого наукового вивчення.

Література:

1. Brand R. A. Challenges to Forum Non Conveniens. *Journal of International Law and Politics*. 2013. №45. P. 1015.
2. Čolović V., Crnjanski V. Forum non Convenience as a Basis for Determining of Jurisdiction. *Godišnjak fakulteta pravnih nauka*. 2024. №14. P. 19-33.
3. Farrington F. A return to the doctrine of forum non conveniens after Brexit and the implications for corporate accountability. *Journal of Private International law*. 2022. Vol.18. Issue 3. P. 399-423.
4. Judgment of the Court (Grand Chamber) of 1 March 2005. *Andrew Owusu v N. B. Jackson, trading as «Villa Holidays Bal-Inn Villas» and Others*. Reference for a preliminary ruling: Court of Appeal (England and Wales), Civil Division – United Kingdom. Brussels Convention – Territorial scope of the Brussels Convention – Article 2 – Jurisdiction – Accident which occurred in a non – Contracting State – Personal injury – Action brought in a Contracting State against a person domiciled in that State and other defendants domiciled in a non – Contracting State – Forum non conveniens – Incompatibility with the Brussels Convention. Case C-281/02. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A62002CJ0281>
5. Lee E. Forum Can Non Save Us Now. *German Law Journal*. 2024/ №25(3). P. 447-462.
6. Isidro M. Lis Pendens and Res Judicata Under the ELI/UNIDRIOT Model European Rules of Civil Procedure, *EAPIL*. 2021. URL: <https://eapil.org/2021/11/25/lis-pendens-and-res-judicata-under-the-eli-unidroit-model-european-rules-of-civil-procedure/>.
7. Nyombi C., Oruaze Dickson M. Tactical Litigation in the Post-Recast Brussels Regulation Era. *European Competition Law Review*. 2017. № 38 (10). P. 457-469.

8. Regulation (EU) No1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32012R1215>
9. Shiyun Li. Lis Pendens or Forum Non Conveniens: Balance Between Stability and Flexibility. 25 N.Y.U. J. of Int'l L. & Pol. 2020. P. 967-973.

ЩОДО ФУНКЦІЙ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ЗА ДІЇ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ТА ДІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДЕРЖАВІ

*Ілляшев Михайло Ігорович,
аспірант Науково-дослідного інституту приватного
права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака
Національної академії правових наук України
ORCID: 0009-0001-7995-8718*

*Науковий керівник: Майданик Роман Андрійович,
доктор юридичних наук, професор, академік
Національної академії правових наук України*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4089

На сьогодні, серед правознавців не існує єдиної думки щодо переліку функцій цивільно-правової відповідальності Держави за дії державних органів та дії юридичних осіб, що належать Державі. Прийнятою є наукова позиція, що цивільно-правова відповідальність Держави переймає всі характеристики та функції загальної цивільної відповідальності. Факт включення Держави до складу суб'єктів цивільно-правової відповідальності не впливає на функціональну спрямованість останньої. У зв'язку з цим, функції цивільної відповідальності Держави аналізують через призму загальних понять юридичної відповідальності та специфіки цивільно-правової відповідальності, що дозволяє краще зрозуміти окреслену проблематику.

Як правильно зауважив В. І. Ольшанченко, загальною метою цивільно-правової відповідальності як системи цивільно-правових охоронних заходів є забезпечення та гарантія захисту цивільних прав та інтересів суб'єктів цивільного права [1, с. 31]. Саме тому, основною функцією цивільної відповідальності Держави є *гарантійно-забезпечувальна функція*.

Оскільки поняття «гарантії» є доволі широким, у контексті функціонального призначення цивільної відповідальності Держави варто сконцентруватись на юридичних гарантіях, а саме гарантіях захисту, до яких особа звертається тоді, коли порушено її суб'єктивне право чи така свобода. Цивільно-правова відповідальність і є тією сукупністю юридичних гарантій, яка забезпечує законне і справедливе задоволення прав та інтересів суб'єктів цивільного права [2, с. 176].

Із наведеного вище цілком слушно виокремити *компенсаційну (відновлювальну) функцію* цивільної відповідальності Держави, яка полягає у відновленні майнового і немайнового стану потерпілого. Ця функція визначає одне з головних завдань відповідальності у цивільному праві – «реставрація» «ушкоджених» цивільних відносин шляхом надання потерпілій особі справедливої компенсації.

На думку В. Д. Примака, компенсаційна функція характеризує суть і основний зміст цивільно-правової відповідальності як правового засобу, що покликаний ефективно поновити (у розумінні якомога повного відновлення становища, в якому мали б знаходитися сторони за відсутності правопорушення) порушені цивільні правовідносини та суб'єктивні цивільні права кредитора через перенесення у майнову сферу боржника негативних наслідків вчиненого ним правопорушення та відшкодування за рахунок зобов'язаної особи майнових чи моральних (немайнових) втрат кредитора (потерпілого) [3, с. 47].

Як зауважує І. С. Канзафарова, компенсаційну функцію цивільної відповідальності доцільно розглядати сукупно зі штрафною (каральною). Остання, у контексті цивільно-правової відповідальності, полягає в застосуванні обмежень майнової сфери. Якщо виходити з розуміння цивільно-правової відповідальності як інституту цивільного права, то такий є охоронним за своєю функціональною природою, і, в свою чергу, містить два елементи: компенсаційний вплив і штрафний вплив [2, с. 177]. Це означає, що потерпілий отримує компенсацію, тобто його право поновлюється (діє компенсаційна функція), коли на правопорушника покладаються додаткові майнові обтяження (діє штрафна функція). Із огляду на це, виконання обидвох функцій є, фактично, взаємопов'язаним: у той момент, коли обов'язок відшкодувати шкоду виконується, то здійснюються і компенсаційна, і штрафна функції.

Функції цивільно-правової відповідальності Держави не існують ізольовано, а взаємодіють одна з одною. У зв'язку з тим, що Держава визнається повноцінним суб'єктом цивільної відповідальності, виникають ситуації, коли Державою Україна в особі різних її органів виконуються одночасно різні функції.

Література:

1. Ольшанченко В. Цивільно-правова відповідальність держави Україна перед суб'єктами підприємницької діяльності: сутність, функції, види. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2019. № 41, Том 2. С. 30-33.
2. Канзафарова І. С. Теоретичні основи цивільно-правової відповідальності в Україні: дис. ... док. юрид. наук: 12.00.03 / Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. Київ. 2007. 453 с.
3. Примак В. Д. Цивільно-правова відповідальність юридичних осіб: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Інститут держави і права ім. В. Корецького. Київ, 2005. 209 с.

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

*Ліляков Олексій Анатолійович,
аспірант відділу проблем цивільного, трудового та
підприємницького права Інституту держави і права
імені В.М. Корецького Національної академії наук України
ORCID: 0009-0002-6805-2643*

Інтернет-адреса публікації на сайті:

http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4100

Право власності вважається природним та невід'ємним правом людини, тому гарантування захисту прав усіх суб'єктів даної правомочності визнається однією з ключових завдань кожної розвиненої держави.

В Україні внаслідок значних реформ у соціально-економічних відносинах приватна власність стала основою ринкової економіки. Разом з тим, для належного втілення економічних реформ були необхідні зміни у законодавстві, зокрема, й в цивільному праві.

Результатом цих змін стало закріплення принципу недоторканності власності на рівні загальних засад цивільного законодавства. Цей принцип передбачає, що власника не можна позбавляти його майна без передбачених законом підстав. Таким чином, законодавець встановив певні рамки для всіх осіб, які можуть стикатися із власником, забезпечуючи нормальний розвиток і реалізацію його прав та їх захист від незаконних обмежень чи порушень.

Забезпечуючи захист відносин власності в Україні, право вирішує декілька завдань. По-перше, право передбачає стабільність відносин власності в суспільстві, що досягається шляхом законодавчого врегулювання цих правовідносин. По-друге, воно забезпечує відновлення

порушених відносин власності, якщо таке трапляється, та притягнення до відповідальності осіб, винних у цих порушеннях. Таким чином, захист права власності розуміють як ряд передбачених законодавством заходів, що застосовуються у випадках порушення цього права, спрямованих на захист і відновлення відносин власності.

Слід зазначити, що чільне місце серед актів законодавства, котрі визначають засади, підстави та порядок захисту права власності, належить Конституції України. Відповідно до статті 13 Конституції держава забезпечує захист прав усіх суб'єктів права власності і господарювання, соціальну спрямованість економіки. Усі суб'єкти права власності рівні перед законом. У свою чергу, статтею ст. 41 Конституції передбачено, що кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

Із точки зору практичного забезпечення здійснення права власності та його захисту в нашій державі головна роль відводиться цивільному праву та цивільно-правовим засобам захисту права власності. Це пов'язано з тим, що такі засоби спрямовані, насамперед, на відновлення того становища, яке існувало до порушення, а також на припинення дій, котрими порушується право власності та відшкодування збитків, заподіяних інтересам власника.

Поряд із захистом прав суб'єктів цивільних правовідносин законом передбачено охорону їх прав, що являє собою систему заходів правового, економічного, організаційного та іншого характеру, які мають на меті забезпечення реалізації суб'єктивних прав учасників цивільних правовідносин.

Більшість юристів зазначають, що категорії «захист» і «охорона» перебувають у взаємному зв'язку і являють собою подібні явища. Проте, охорона розглядається як більш широке поняття, що включає в собі захист.

Досліджуючи способи та процесуальні форми захисту цивільних прав, Тимченко Г. П. підкреслив, що право на захист за своєю юридичною природою – невід'ємний елемент прав людини та громадянина.

У рамках цього положення в юридичній літературі було висунуто теорію, згідно з якою право на захист є елементом правового статусу громадянина. Воно полягає у можливості його власника самому вчинити юридично значущі активні дії. На відміну від інших прав такого типу, право на захист має самостійне значення в механізмі правового регулювання та найвищою мірою фіксує свободу правомірної поведінки [1, с. 21, 28].

У свою чергу, З. В. Ромовська доречно вказує: «Правовий захист – завжди акт, що вже відбувся, оскільки він є безпосередньою реалізацією міри державного примусу, що визначена у рішенні суду чи іншого органу,

уповноваженого на здійснення правового захисту. І саме це є головним у суті правового захисту» [2, с. 490].

Засади цивільно-правового захисту права власності визначені у ч. 1 ст. 386 ЦК України, яка встановлює, що держава забезпечує рівний захист прав усіх суб'єктів права власності.

Цивільно-правові засоби захисту права власності можуть бути поділені на публічні та приватні. Публічні засоби захисту – це ті, що здійснюються на підставі припису закону за допомогою суду та інших державних органів, а приватні – ті, що здійснюються самими власниками без звернення до суду та інших державних органів, тобто, самозахист (або захист на підставі норм, установлених договором, тощо).

При цьому, першочергове практичне значення мають публічні засоби захисту права власності. Вони поділяються на судові та адміністративні.

У свою чергу, у вітчизняній цивілістиці судові засоби захисту права власності поділяють на дві групи: речово-правові та зобов'язально-правові.

Речово-правові засоби захисту права власності спрямовані безпосередньо на захист права власності як абсолютного суб'єктивного права, забезпечення реалізації здійснення правомочностей власника (володіння, користування, розпорядження тощо) стосовно речі, що йому належить.

Зобов'язально-правові засоби захисту права власності характеризуються тим, що спрямовані проти порушення прав власника певною особою. При цьому, самої речі в натурі вже не існує, або вона пошкоджена та існує потреба у відновленні її якості. До таких засобів захисту належать, наприклад, вимоги з відшкодування заподіяної майнової шкоди; вимоги про виконання договору і передачу боржником кредитор (власнику) речі, що йому належить; вимоги про повернення безпідставно одержаного за рахунок власника майна тощо.

Загалом, у статті 16 ЦК України закріплено десять способів захисту права, більшість з яких може бути застосована до захисту права власності.

З-поміж них два способи захисту: припинення дії, яка порушує право, та відновлення становища, яке існувало до порушення права, – мають універсальне застосування.

Аналізуючи дану проблему, також слід зазначити, що обраний спосіб захисту порушеного, невизнаного чи оспорюваного суб'єктивного цивільного права повинен відповідати такому критерію, як ефективність, під яким слід розуміти спроможність відновити майнове становище, що існувало до протиправного посягання.

Вибір способу захисту порушеного, невизнаного чи оспорюваного суб'єктивного цивільного права є прерогативою позивача. Тому при вирішенні спору суд, зважаючи на фактичні обставини справи, повинен переконатися у тому, що обраний спосіб захисту відповідає вимогам закону, правовій природі відносин, які виникли між сторонами, а також може відновити становище, що існувало до протиправного посягання, без необхідності ініціювання нових спорів.

Окреслене судження співвідноситься з правовими висновками Верховного Суду. Так, у постанові Великої Палати Верховного Суду від 30.01.2019 у справі № 569/17272/15-ц наголошено, що право та інтерес, за захистом якого звернулася особа, мають бути захищені судом у спосіб, який є ефективним, тобто таким, що відповідає змісту відповідного права чи інтересу, характеру його порушення, невизнання або оспорення та спричиненим цими діями наслідкам [3].

В іншій справі № 910/8060/19 у постанові від 10.11.2021 Верховний Суд, покликаючись на положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентну практику Європейського суду з прав людини, резюмував, що статтею 6 Конвенції визнається право людини на доступ до правосуддя, а відповідно до статті 13 Конвенції (право на ефективний засіб юридичного захисту) передбачено, що кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження.

Ефективним способом є такий, що призводить до потрібних результатів, тобто, забезпечує поновлення порушеного права, дає найбільший ефект. Таким чином, ефективний спосіб захисту повинен забезпечити поновлення порушеного права, бути адекватним наявним обставинам [4].

Підсумовуючи викладене, слід підкреслити, що непорушність права власності є одним з основних принципів, що гарантує учасникам цивільних правовідносин охорону та захист їх прав та інтересів як власників певного майна. Цивільним законодавством передбачено відповідні форми та способи захисту прав власника – від здійснення права на самозахист до звернення на адресу компетентних державних органів. При цьому, найбільш дієвою слід визнати судову форму захисту права власності.

Натомість, головним завданням є обрання такого способу захисту, який зможе забезпечити реальне поновлення порушеного права.

Література:

1. Тимченко Г. П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав. Дис. ... канд. юрид. наук. Харків. 2002.
2. Ромовська З. В. Українське цивільне право. Загальна частина. Підручник. Київ. Алерта. 2009.
3. Постанова ВП ВС від 30.01.2019 у справі № 569/17272/15-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80116150>.
4. Постанова КГС ВС від 10.11.2021 у справі № 910/8060/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/101163526>

ПОКАЗАННЯ СВІДКІВ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ ЯК ДОКАЗУ У ЗЕМЕЛЬНО-ОРЕНДНИХ СПОРАХ ЩОДО ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

*Мороз Олександр Вікторович,
аспірант кафедри правосуддя та філософії юридичного
факультету, Сумський національний аграрний університет
ORCID: 0000-0003-1621-8859*

*Науковий керівник: Ясинок Микола Михайлович,
доктор юридичних наук, професор,
академік Академії наук вищої школи України*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4114

В правосудді важливо доказати наявність саме того чи іншого факту чи обставини, щоб переконати суд в істинності своїх доводів чи заперечень.

Очевидно, що механізм переконання суду є доволі складним питанням, яке обумовлюється не лише доказовою інформацією, яку вкладають сторони в процес обміну своїми «змагальними паперами» [1, с. 130], але і наявністю цілої системи засобів доказування, які характеризуються своєю належністю, допустимістю, достовірністю та достатністю. Такий процес доказування лежить в основі всіх цивільних справ, предметом яких є спір про право і в цьому зв'язку спори, які виникають із правовідносин оренди земель сільськогосподарського призначення, не є виключенням із цього загального переліку.

Одним із таких засобів доказування є показання свідків. В цьому зв'язку, ч. 1 ст. 90 ЦПК України зазначає: «Показання свідка – це повідомлення про відомі йому обставини, які мають значення для справи» [2]. Здавалося б, що таке визначення поняття «показання свідка» як засобу доказування є вичерпним, а тому жодних ускладнень у сфері

практичного його втілення у сферу доказового процесу не повинно бути. В той же час, практика показує, що показання свідка є найдискусійніших із усіх засобів доказування, не дивлячись на те, що свідки найчастіше є безпосередніми спостерігачами за тими чи іншими діями сторін чи їх бездіяльністю.

Дана дискусія має двоякий характер. З одного боку ми можемо допустити, що кожен свідок внаслідок різного рівня своєї інтелектуальної складової, спостерігаючи за однією і тією ж подією, по різному буде відтворювати її суть. Це означає, що свідки з буквальною точністю об'єктивно не зможуть відтворити за рахунок мовлення як побачене, так і почуте.

Додатково на цю складову об'єктивно впливає і рівень освіченості особи, який пов'язується із наявністю низького чи високого рівня словарного запасу. Це означає, що суд завжди критично сприймає показання свідків як з точки зору глибини їх проінформовані, так і точності відтворення доказової інформації.

Свідчення свідків як засіб доказування у земельно-орендних спорах активно використовується всіма сторонами справи як правило у тому випадку, коли предметом доказування виступає факт укладення договору оренди землі сільськогосподарського призначення і зокрема, намір і волевиявлення орендодавця на вчинення такого правочину. Як приклад, у цивільній справі № 179/950/24 про визнання додаткової угоди укладеною, розглянутій 14 січня 2025 року Магдалинівським районним судом Дніпропетровської області свідками на боці відповідача виступали він сам, його дружина та син, які повідомили суду, що позивач не мав наміру продовжувати дію договору оренди, не бажав його підписувати на наступні роки, а навпаки – хотів забрати землю. Суд врахував, що «з пояснень допитаних у судовому засіданні свідків вбачається, що відповідач, як власник земельної ділянки, неодноразово звертався до позивача з вимогою про повернення земельної ділянки після закінчення строку дії договору оренди» дійшов висновку про відмову ПП «Агрофірма «Промінь-2005» у задоволенні позовних вимог [3].

В деяких випадках свідками у земельно-орендному спорі виступають працівники орендаря земельної ділянки сільськогосподарського призначення, які повідомляють суду відомі їм особисто обставини щодо земельно-орендних правовідносин. Зокрема, у справі № 541/3401/21, яка перебувала у провадженні Миргородського міськрайонного суду Полтавської області, суд на підставі показань двох свідків встановив, що позивачі за первісним позовом (про розірвання договору оренди землі) умисно не отримували орендну плату від орендаря з метою створити таким чином, фактичну підставу до припинення орендних правовідносин. Натомість, Миргородське приватне орендне сільськогосподарське

інкубаторно-птахівниче підприємство вжило всіх необхідних заходів аби орендодавці своєчасно отримали належні їм кошти, включаючи особистий приїзд бухгалтера за місцем проживання позивачів для здійснення розрахунків [4].

В той же час, свідками з боку кожної із сторін часто виступають їх друзі, знайомі чи близькі люди, які з почуття «виключної справедливості», приносять в доказовий процес певну його «розмитість», яка досягається за рахунок певного спотворення тих чи інших фактів чи обставин, не дивлячись на ні на судову присягу, яку вони проголошують в судовому засіданні, ні на їх попередження про кримінальну відповідальність за надання неправдивих показань. Так, за даними Державної судової адміністрації, у 2021 році до кримінальної відповідальності за надання неправдивих показань було притягнуто 153 свідка. У 2022 році таких осіб було 103, а у 2023 році їх кількість становила 100 осіб [5].

Отже, доказування є різновидом процесу пізнання, оскільки в ньому об'єктивно віддзеркалюють закони логіки, тому доказова процедура, в тому числі і у сфері дослідження показань свідків як засобів доказування, підлягає критичному дослідженню сторонами безпосередньо в судовому засіданні в кінці якого весь зміст за всіх засобів доказування, які пройшли процес свого дослідження, оцінюється судом.

В той же час, якщо свідок даючи свої покази в судовому засіданні, не може назвати джерело своєї обізнаності щодо певних фактів чи обставин, такі показання не визнаються як доказ, а відтак суд, оцінивши їх з точки зору достовірності, виключає їх із засобів доказування, на яких базується судове рішення. В той же час, законодавець, говорячи про показання свідка, не дає поняття свідка як суб'єкта доказову процесу, що є першочерговим поняттям по відношенню до його показань. З цих підстав ми вважаємо, що статтю 90 ЦПК України потрібно доповнити новою частиною – частиною першою, виклавши її у наступній редакції: свідком може бути дієздатна фізична особа, яка не зацікавлена у предметі спору та результаті вирішення цивільної справи і володіє належною та достовірною до предмета спору доказовою інформацією. Відповідно, частини 1 та 2 статті 90 ЦПК вважати частиною 2 та 3 статті 90 ЦПК України.

Література:

1. Теорія доказового права: монографія / за заг. ред. д.ю.н, проф. М. М. Ясинка. Київ: Алерта, 2021. 426 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 27.02.2025).

3. Рішення Магдалинівського районного суду Дніпропетровської області від 14 січня 2025 у справі № 179/950/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124550792> (дата звернення: 28.02.2025).
4. Рішення Миргородського міськрайонного суду Полтавської області від 31 жовтня 2022 року у справі № 541/3401/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107246262> (дата звернення: 28.02.2025).
5. Звітність щодо стану здійснення правосуддя місцевими та апеляційними судами / Судова влада України – офіційний веб-портал. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/ (дата звернення: 28.02.2025).

ДАВНЬОРИМСЬКИЙ ТА НОВОЄВРОПЕЙСЬКИЙ АРХЕТИПИ СИСТЕМНОЇ РАЦІОНАЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО ПРАВА

*Пацурківський Петро Петрович,
студент I курсу магістратури Навчально-наукового
інституту права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0002-3137-5046*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4110

Постановка проблеми. В ряді попередніх наших досліджень було з'ясовано, що право як явище в цілому є основоположним (потребовим) способом (технологією) буття людиною у світі [1, С. 179]. Приватне право як його якісно виокремлений пласт є автономною частиною цього ж способу буття, а саме певним чином – горизонтально – організованого [1, С. 143]. В свою чергу, спосіб людського буття, як довела ще у ХХ ст. пізнавальна традиція системного мислення, є нічим іншим, як самореферентною процесуальною системою, що функціонує згідно її цілей [2, С. 74]. Отже, право як феномен в цілому, в тім числі приватне право як його якісно виокремлений сегмент, також є процесуальними системами. Саме це, як обґрунтував ще на початку ХХ ст. Євген Ерліх за допомогою своєї формули «живого права», лежить в основі його онтологічної (буттєвої) плюралістичності [3]. Ця буттєва плюралістичність права ще більше мультиплікується характером взаємозв'язку буття та права. Зокрема, Сергій Рабінович, проаналізувавши з позицій екзистенційного підходу цей взаємозв'язок, дійшов висновку, що вищезазначеному взаємозв'язку буття та права властива «діалектична парадоксальність». Вона, на його думку, «виявляється в тому, що буття виступає як тотожне праву, але при цьому право також розрізняється з

буттям як його атрибут» [4, С. 121]. Антон Козловський резонно уточнив щодо вищезазначеного таке: «Буття, тотожне з правом, не відразу розкриває своє право» [5, С. 84].

Усі щойно проаналізовані нами чинники й зумовлюють неминучість плюралістичності праворозуміння. Не є виключенням із цього родового явища і розуміння системної раціональності приватного права.

Метою дослідження є порівняльний аналіз давньоримського і новоевропейського архетипів системної раціональності приватного права.

За **методологічну основу дослідження** обрано антропосоціокультурний підхід, передусім його методи генетичного, екзистенційного та феноменологічного аналізу.

Виклад основних результатів дослідження. 1. *Поняття архетипу системної раціональності приватного права.* Ще у давньогрецькій філософії зародилася пізнавальна традиція розуміти під *архе* буттєвий та гносеологічний першопринцип водночас. Як зазначав Платон у діалозі «Федр», він є «те, що рухає саме себе, <...> будучи [водночас] джерелом і початком руху для всього іншого <...>, а початок не виникає» [6, 245. d 10]. У «Державі» він називає його «абсолютним початком», якого немає потреби обґрунтовувати «ні для самих себе, ні для інших, адже кожному й так все зрозуміло» [6, 510. с 7].

Послугуючись термінологією А. А. Козловського, зазначимо, що розкриття буттям свого права і його архетипів чи не вперше в людській історії сталося у Давньоримській цивілізації. Його рефлексивно збагнув, усвідомив, зафіксував та сповістив про це сучасникам і нащадкам устами Доміція Ульпіана загадковий правничий геній стародавніх римлян. Воно проявилось у формі звичайного повідомлення-настанови Ульпіана, як належить вивчати римське право, яке *очевидне кожному сучаснику*. Зокрема, у цій настанові йшлося про те, що є публічне право і приватне право. Публічне (*jus publicum*) – це те, що належить до користі (інтересу) Римської держави, приватне (*jus privatum*) – те, що належить до інтересу окремих осіб [7, 1.1.1.2]. Інакше кажучи, системоутворюючим началом кожного із двох вищезазначених фундаментальних пластів давньоримського права виявилися їх відповідні цілі – інтерес Давньоримської держави та інтерес стародавніх римлян-громадян.

В сучасній цивілістичній пізнавальній традиції червоною ниткою проходить ідея про те, що з тих пір публічне та приватне право є двома протилежними правничими континентами, двома різними юридичними галактиками, своєрідними юридичними Монтеккі та Капулетті, хоча Китайської стіни між ними немає. Вони розрізняються головно мегаархетипами системної організації – *ієрархічної* (публічне право) та *диспозитивної* (приватне право).

Згідно іншої давньоримської максими, «*jus ad finem dat jus ad media* – право на кінцеву мету дає право на засіб її досягнення» [7, 2.1.2]. В свою чергу, теорія систем постулює, що «система є раціональною, якщо вона досягає своєї цілі» [8, С. 47]. То ж які цілі переслідувало давньоримське приватне право? Відповідь на це питання знаходимо у Марка Юлія Цицерона. Зокрема, він зазначав, що для приватних осіб того часу найбільш значущими природними цілями були *особиста свобода* і *особиста незалежність*, оскільки у Стародавньому Римі існувало рабство, та їх *майнова самотійність* [9, С. 169-172]. Причому термін *природний* відігравав у концепції Цицерона суто технічну роль – він вживався ним з метою характеристики суто *буттєвої фактичності приватного права* як такого, яке «ніколи не було замислено чи винайдено людиною свідомо, а з'явилося і розвинулося «само по собі» (*спонтанно*) у відповідь на нагальні буттєві потреби суб'єктів правовідносин та найрізноманітніші їх повсякденні ситуації» [9, С. 139]. Цицерон першим запропонував та обґрунтував ідею про природне (буттєве) право, яке «дано всім» і є «справедливим та чесним» «само по собі» [9, С. 170, 171]. Отже, давньоримський архетип системної раціональності приватного права можна визначити, як *особистісне спонтанне буттєве (природне) право індивідів*. Після загибелі західної римської цивілізації у 476 р. він проіснував як його антропосоціокультурний код ще понад тисячу років. Останніми послідовними носіями його на європейських теренах, як зазначає Ф. А. Гаєк, були «пізні іспанські схоласти» [10, С. 167-168]. Вони тлумачили термін *природний* як такий, що має буттєве (спонтанне) укорінення.

2. *Новоєвропейський архетип системної раціональності права.* Витоки парадигмально протилежного підходу до розуміння архетипу системної раціональності приватного права сягають доктрини природного права Гуго Гроція, головню його трактату «Про право війни і миру». Вона є породженням Нового часу європейської історії. Висхідним онтологічним та гносеологічним началом, методологічним ключем до осмислення природи права, як зазначає особисто її автор, він обрав принцип ретельного відділення того, що з'явилося в праві шляхом зовнішнього установлення, від того, що слідує із самої природи права [11, Р. 52]. Внаслідок послідовного застосування цього підходу він дійшов такого висновку: «Природне право є диктат здорового розуму, яким та чи інша дія, залежно від її відповідності чи невідповідності самій розумній природі, визначається або ж ганебною, або ж необхідною; відповідно, така дія або заборонена, або ж приписана самим Богом, творцем Природи» [11, Р. 71]. Розкриваючи квінтесенцію природного права, Г. Гроцій наголошує, що воно полягає в тому, щоб надавати іншим те, що їм вже належить за природою» [11, Р. 46], що «матір'ю природного права є сама

природа людини» [11, Р. 48]. Спеціальний термінологічний аналіз трактату «Про право війни і миру» засвідчив, що Г. Гроцій послідовно та наполегливо визначає природне право людини як *вроджене, невід'ємне, природне* в сенсі *Богом дане* [12]. Він також зазвичай виходить не з персоніфікованого розуміння людини як особи, а з родового поняття людина та послідовно втілює цей підхід у термінах *дотримання людськими правил, властиве людському розуму, відповідне природі людини, дане людському роду, надбання кожного* та ін. [12]. Тобто, Г. Гроцій по суті не визнавав приватного характеру цього права. Його архетип системної організації можна визначити як *загальнолюдське природне право, що є виявом природного розуму, першоджерелами якого є Бог і створена Ним Природа*.

Висновки. Як ми уже зазначали в одному з наших попередніх досліджень проблематики приватного права, між давньоримським архетипом розуміння його системної раціональності та його новоєвропейським архетипом пролягає «парадигмальна прірва» [1, С. 140], вони світоглядно, сутнісно і методологічно протилежні. Не дивлячись на незрівнянно більшу історичну дистанцію, яка відділяє нас від давньоримського архетипу розуміння системної раціональності приватного права, ніж його новоєвропейського архетипу, перший з них концептуально ближчий сучасній українській цивілістичній доктрині.

Література:

1. Пацурківський П. П. Мій погляд на право. Зб. наук. праць. Київ: Юрінком Інтер, 2024. 281 с.
2. Niklas Luhmann. Soziale Systeme. Grundriss Einer Allgemeinen Theorie. Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag, 1984. 675 s.
3. Ehrlich E. Grundlegung der Soziologie des Rechts. München / Leipzig: Verlag von Dunker & Humblot, 1913. 400 s. (2, 3, 4 Aufl. 1929, 1967, 1989).
4. Правова доктрина України: у 5 т. Харків: Право, 2013. Т. 1. Загальнотеоретична та історична юриспруденція / В. Я. Тацій, О. Д. Святоцький, С. І. Максимов та ін.; за заг. ред. О. В. Петришина. 976 с.
5. Козловський А. А. Праворозуміння: буття-в-собі, буття-для-себе, буття-для-Іншого (досвід феноменологічного аналізу). *Філософія права і загальна теорія права*. 2012. № 12. С. 84-94.
6. Платон. Діалоги. Пер. з давньогрек. Київ: Основи, 1999. 395 с.
7. Iustiniani Digesta. Index titulorum. URL: <https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/tituli.htm>
8. Луман Н. Поняття цілі і системна раціональність: щодо функції цілей у соціальних системах / Пер. з нім. М. Бойченка і В. Кебуладзе. Київ: Дух і Літера, 2011. 336 с.

9. Марк Тулій Цицерон. Про державу; Про закони; Про природу богів. Пер. з лат. В.Литвинов. Київ: Основи, 1998. 476 с.
10. Хайєк Ф. А. Право, законодавство та свобода: Нове викладення широких принципів справедливості та політичної економії. В 3 т. Пер. з англ. Н. Комарова. Т. 1. Правила та порядок. Київ: Сфера. 1999. 196 с.
11. Hugo Grotius: On the Law of War and Peace. Student edn. Ed. Stephen C. Neff. Cambridge: Cambridge University Press. 2012. 548 p.
12. Vreeland H. Hugo Grotius: the father of the modern science of international law. Little, Colo.: F.B. Rothman, 1986. 258 p.

ЗАХИСТ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО РОЗШИРЕННЯ ПІДСТАВ ЗВІЛЬНЕННЯ З РОБОТИ З ІНІЦІАТИВИ РОБОТОДАВЦЯ

*Породько Вікторія Володимирівна,
кандидат юридичних наук, доцент,
Національна академія Служби безпеки України
ORCID: 0000-0002-2346-9990*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4099

Зміни, що відбуваються у виробничій сфері і, перш за все, у її приватному секторі тягнуть за собою й відповідне оновлення законодавчої регламентації трудових відносин. Значна його частина стосується інституту звільнення з роботи, у тому числі з ініціативи роботодавця. Враховуючи, що підстави такого звільнення дістають своє розширення, виникає потреба в їх детальному аналізі на предмет забезпечення при цьому прав та інтересів працівників.

Відповідно до ч. 2 ст. 1 Кодексу законів про працю України [1], законодавство про працю встановлює високий рівень її умов та всемірну охорону трудових прав працівників, а їх вивільнення у зв'язку з переходом на ринкову економіку пов'язується з можливістю перепідготовки, що є складовою права громадян на працю, яке забезпечується державою [1, ч. 1 ст. 2].

За положеннями абз. 7 ч. 1 ст. 5-1 КЗпП України, держава гарантує працездатним громадянам, які постійно проживають на території України, правовий захист від незаконного звільнення та сприяння у збереженні роботи, а ч. 4 ст. 22 Кодексу встановлена заборона на будь-яке пряме чи непряме обмеження трудових прав працівника при припиненні трудового договору.

Загальними запобіжниками порушень прав працівника при звільненні з роботи виступають його безпосереднє ознайомлення до початку роботи з трудовою функцією, яку він повинен виконувати, правами, обов'язками та умовами праці, правилами внутрішнього трудового розпорядку або умовами встановлення режиму роботи, тривалістю робочого часу і відпочинку, а також положеннями колективного договору (у разі його укладення), процедурою та строками попередження про припинення трудового договору; завчасні повідомлення про зміни умов праці, спричинені передачею суб'єкта господарювання; заборона вимагати виконання роботи, не обумовленої трудовим договором; обмеження на звільнення деяких працівників, встановлені ст. 184 КЗпП України; недійсність умов трудових договорів, які погіршують становище працівників порівняно з законодавством України про працю; можливість встановлювати умови розірвання контракту угодою сторін, а також можливість визначати додаткові права, обов'язки і відповідальність сторін та умови припинення або дострокового розірвання договору за взаємною згодою сторін у разі застосування спрощеного режиму регулювання трудових відносин.

Розширення підстав звільнення працівника з роботи з ініціативи роботодавця, що дістало своє закріплення в трудовому законодавстві в останні роки, обумовлюється, в основному, підвищенням професійно-кваліфікаційних вимог до працівників з огляду на зміни в організації та структурі виробництва чи державної служби; необхідністю припинення проявів, які призводять до порушення прав інших учасників трудових відносин; посиленням боротьби з корупцією та запровадженням спеціального правового режиму внаслідок зовнішньої збройної агресії.

До таких підстав розірвання роботодавцем трудового договору, укладеного на невизначений строк, а також строкового трудового договору до закінчення строку його дії, відноситься встановлення невідповідності працівника займаній посаді, на яку його прийнято, або виконуваній роботі протягом строку випробування [1, п. 11 ч. 1 ст. 40]. Воно передбачає, що протягом випробування організаторських та професійних характеристик, заявлених працівником при укладанні трудового договору як особисто, так і шляхом документального відображення, вони не дістали свого практичного підтвердження, позбавляючи можливості працівника надалі виконувати свої обов'язки відповідно до професійно-кваліфікаційних вимог. Забезпечення законодавчо закріпленої процедури укладення угоди та проходження

випробування, з якою був обізнаний працівник на момент прийняття на роботу і на яку він погодився, дає можливість не допустити порушення його прав на цій стадії трудових правовідносин.

З недотриманням професійних вимог, що пред'являються до працівників державного апарату, прямо пов'язана закріплена в п. 13 ч. 1 ст. 40 КЗпП України підстава розірвання трудового договору, яка полягає у відмові працівника Бюро економічної безпеки України від проходження атестації або прийняття атестаційною комісією рішення про неуспішне проходження ним такої атестації, що здійснюється відповідно до п. 4 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення роботи Бюро економічної безпеки України» [2].

Крім того, що дана підстава стосується окремої категорії працівників, з огляду на що повинна була бути включена до ч. 1 ст. 41 КЗпП України, яка визначає додаткові підстави розірвання трудового договору, вона витікає з нових, раніше відсутніх у трудовому законодавстві кваліфікаційних вимог до працівників окремого державного органу. Враховуючи, що зазначена вимога є обов'язковою і для працівників, які раніше виконували аналогічні функції в ліквідованому органі та підлягають для продовження їх виконання переведенню, правомірність звільнення таких працівників через непроходження атестації встановлюється у судовому порядку.

Серед додаткових підстав розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця з окремими категоріями працівників за певних умов п. 3-1 ч. 1 ст. 41 КЗпП України передбачає вчинення домашнім працівником винних дій, які завдали або могли завдати шкоди життю чи здоров'ю члена домогосподарства. Важливою обставиною цієї підстави є не лише кваліфікація дій, як таких, що спричинили або могли спричинити шкоду роботодавцю чи членам його родини, а й встановлення вини працівника у їх вчиненні. Оскільки законодавець не пов'язує це з наявністю судового рішення за таким фактом, незгода працівника із застосуванням стосовно нього даної підстави звільнення з роботи може бути підставою для розгляду трудового спору у судовому порядку.

З метою забезпечення нормального психологічного клімату та рівності прав працівників у процесі трудових відносин підстави розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця розширено за рахунок включення до них вчинення працівником мобінгу (цькування), встановленого судовим рішенням, що набрало законної сили [1, п. 12 ч. 1 ст. 40], та вчинення керівником підприємства, установи, організації

мобінгу (цькування) незалежно від форм прояву та/або невжиття заходів щодо його припинення, встановленого судовим рішенням, що набрало законної сили [1, п. 1-1 ч. 1 ст. 41]. Судова преюдиція застосування цієї підстави звільнення виступає гарантією забезпечення прав працівника, трудові відносини з яким припиняються.

Посилення в Україні боротьби з корупцією та впровадження законодавчих запобіжників її поширення обумовили включення до законодавства про працю норми, яка передбачає нову додаткову підставу звільнення працівника з роботи з огляду на корупційні ризики, пов'язані із його статусом. Зокрема, п. 4-1 ч. 1 ст. 41 КЗпП України регламентована можливість розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця у разі наявності у працівника реального чи потенційного конфлікту інтересів, який має постійний характер і не може бути врегульований в інший спосіб, передбачений Законом України «Про запобігання корупції». Виходячи з того, що, в цілому, антикорупційне законодавство встановлює способи уникнення таких ризиків, працівник на практиці може вжити доступних йому заходів щодо ліквідації конфлікту інтересів. І лише при його небажанні врегулювання, або реальній неможливості цього – він підлягає звільненню, яке не може бути для нього несподіваним через ознайомлення з відповідними положеннями законодавства при укладенні трудового договору.

Ряд нових законодавчо закріплених підстав розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця пов'язаний з функціонуванням в Україні правового режиму воєнного стану, викликаного зовнішньою збройною агресією. Він включає в себе випадки призову або мобілізації роботодавця – фізичної особи під час особливого періоду [1, п. 10 ч. 1 ст. 40], набрання законної сили вироком суду, яким працівника засуджено (крім звільнення від відбування покарання з випробуванням) за вчинення злочину проти основ національної безпеки України [1, п. 13 ч. 1 ст. 40], неможливості забезпечення працівника роботою, визначеною трудовим договором, у зв'язку із знищенням (відсутністю) виробничих, організаційних та технічних умов, засобів виробництва або майна роботодавця внаслідок бойових дій [1, п. 6 ч. 1 ст. 41]. І якщо підстава, що спричинена притягненням працівника до кримінальної відповідальності за вчинення злочинів певної категорії з призначенням реального покарання, безпосередньо залежить від протиправної поведінки самого працівника, яку він міг і повинен був усвідомлювати, то інші дві підстави фактично є наслідком дії третьої особи, яка не є стороною трудового договору, але від поведінки якої залежить рішення роботодавця. Можливість з його боку не розривати трудових відносин з працівником

залежить від умов, що дозволяють або унеможлиблюють подальше продовження виробничого процесу. Це, в свою чергу, позбавляє працівника підстав апелювати з приводу свого звільнення, до якого вимушений був вдатися роботодавець.

Однією з новел законодавства про працю є запровадження як підстави для звільнення з роботи працівника з ініціативи роботодавця невиконання ним правил поведінки на підприємстві, в установі, організації в частині положень, передбачених ч. 2 ст. 142 Кодексу законів про працю України [1, п. 14 ч. 1 ст. 40]. Норма права, на яку зроблено посилання у цьому пункті, включена до ст. 142 Кодексу його одночасними змінами і встановлює, що складовою правил внутрішнього трудового розпорядку можуть бути правила поведінки на підприємстві, в установі, організації, які містять положення, зокрема, про зобов'язання працівників про нерозголошення інформації з обмеженим доступом, зокрема інформації, що становить державну чи комерційну таємницю, а також про умови роботи з конфіденційною інформацією.

Разом з тим, ст. 142 КЗпП України доповнена частиною третьою, яка передбачає, що встановлення правил поведінки на підприємствах, в установах, організаціях, що мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави, та/або об'єктах чи операторах критичної інфраструктури є обов'язковим. Враховуючи, що зазначені правила поведінки, невиконання яких працівником тягне за собою розірвання з ним трудового договору з ініціативи роботодавця, віднесені до структури правил внутрішнього трудового розпорядку, якими згідно з ч. 1 ст. 142 КЗпП України визначається трудовий розпорядок на підприємствах, в установах, організаціях, і які затверджуються трудовими колективами за поданням власника або уповноваженого ним органу і виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником) на основі типових правил, ці уточнені правила поведінки повинні знайти своє відображення в типових правилах та пройти встановлену законом процедуру затвердження, особливо на підприємствах, в установах, організаціях, зазначених у частині третій даної статті, оскільки їх недотримання пов'язане з обмеженням прав працівників. Певною правовою гарантією цих прав є необхідність для звільнення за даною підставою попередньої згоди виборного органу (профспілкового представника), первинної профспілкової організації, членом якої є працівник, що в період дії правового режиму воєнного стану є обов'язковою лише для працівників, обраних до профспілкових органів [3, ч. 2 ст. 5].

Забезпечення трудових прав працівника при розірванні трудового договору з ініціативи роботодавця є не лише відстоюванням інтересів працюючих, а й гарантією нормального функціонування виробничих процесів та системи господарювання, особливо в умовах кадрового дефіциту.

Література:

1. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. Відомості Верховної Ради. 1971. Додаток до № 50.
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення роботи Бюро економічної безпеки України: Закон України від 20 червня 2024 р. № 3840-IX. Відомості Верховної Ради України. 2024. № 46. Ст. 265.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15 березня 2022 р. № 2136-IX. Url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text> (дата звернення: 17.02.2025 р.)

**НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У
КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ**

*Бурдоль Вадим В'ячеславович,
здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового)
рівня Національного аерокосмічного університету
ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний Інститут»
ORCID: 0000-0003-0776-4612*

*Науковий керівник: Філіпенко Наталія Євгенівна,
доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри права гуманітарно-правового
факультету Національного аерокосмічного університету
ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний Інститут»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4111

Конституція України у ст. 3 проголосила людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Це виступає однією з умов розбудови України як демократичної та правової держави, а наведені положення Основного Закону покладають на органи державної влади та їх посадових осіб відповідні обов'язки гарантувати та охороняти життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку людини у будь-якій сфері суспільного життя. Це повною мірою стосується і сфери кримінального судочинства.

Зокрема серед основних завдань кримінального провадження виділена охорона прав, свобод та законних інтересів його учасників. На погляд автора, одним із прав учасників кримінального провадження, своєрідною гарантією їх прав та свобод, а також окремим інститутом кримінального процесуального права є право на забезпечення безпеки особи у кримінальному судочинстві. Цей інститут спрямований на захист життя, житла, здоров'я та майна таких осіб від протиправних посягань та забезпечує створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя.

Питанням забезпечення безпеки учасників кримінального провадження присвячені численні наукові дослідження, а його правове регулювання здійснено на рівні КПК України та спеціального Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві». Однак, як засвідчує аналіз нормативно-правових актів у цій сфері зокрема і міжнародних, узагальнення праць науковців, а також правозастосовної практики, цей інститут, а також регламентована ним діяльність потребують свого вдосконалення, а часом і оновлення.

З приводу вибору напрямів удосконалення інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, то вихідними для положеннями цього вважаємо є, по-перше, пріоритет забезпечення безпеки особи у кримінальному провадженні, по-друге, формування цього інституту як системи взаємно пов'язаних та взаємодіючих елементів, які відображують структуру правовідносин, які виникають у зв'язку з застосуванням відповідних заходів безпеки, по-третє, врахування при його удосконаленні наявних закордонних практик та міжнародних стандартів у цій сфері. Такий підхід здатен забезпечити системний розвиток цього інституту як засобу гарантування прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Коротко наведемо бачення реалізації вказаних аспектів.

Пріоритет забезпечення безпеки особи у кримінальному провадженні передбачає посилення уваги з боку державних органів та їх посадових осіб до захисту особи та забезпечення її права на безпеку в кримінальному судочинстві. Це насамперед можна здійснити шляхом визначення на рівні ст. 2 КПК України як завдання кримінального провадження охорону прав, свобод, законних інтересів та забезпечення безпеки його учасників, а також шляхом закріплення на рівні окремої засади кримінального судочинства чи завдяки охопленню і включення відповідного положення (права на забезпечення безпеки) до змісту засади верховенства права (ст. 8 КПК України).

Щодо погляду на цей інститут як на систему норм, які регулюють елементи кримінальних процесуальних правовідносин, що виникають у зв'язку з застосуванням відповідних заходів безпеки. Вважаємо, що варто удосконалити правове регулювання таких елементів як: об'єкт вказаних правовідносин, максимально охопивши матеріальні та нематеріальні блага особи та її законні інтереси, захистивши широке коло об'єктів від будь-яких форм протиправної поведінки у зв'язку з участю особи у кримінальному провадженні; щодо суб'єктів цих правовідносин, то, з одного боку, максимально широко надати будь-якому з учасників кримінального судочинства право на забезпечення безпеки, а з іншого – визначити обов'язок уповноважених державних органів та їх посадових

осіб вживати вичерпних заходів щодо забезпечення максимальної безпеки стосовно учасників кримінального провадження; зміст діяльності з застосування заходів забезпечення безпеки з процесуальної точки зору варто реалізувати як процедуру забезпечувального характеру (в межах розділу II Заходи забезпечення кримінального провадження), де чітко визначити права та обов'язки, а також основні вимоги до цієї процедури; юридичні факти мають стосуватися не тільки реальних загроз життю, житлу, здоров'ю та майну осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, а будь-яких потенційних небезпек для цих осіб або їх нормальної участі у кримінальному провадженні.

Ще одним напрямом удосконалення інституту забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, є більш широке впровадження наявних закордонних практик та вимог міжнародних стандартів у сфері кримінального судочинства стосовно процедури, системи заходів безпеки, а також включення практик забезпечення безпеки у кримінальні провадження з розслідування окремих видів кримінальних правопорушень (корупційних; злочинів, вчинених злочинними організаціями; насильницьких злочинів; злочинів проти статевої свободи та недоторканності особи, пов'язаних з торгівлею людьми тощо), а також щодо окремих категорій учасників кримінального провадження (заявників, викривачів, свідків, потерпілих тощо).

Тому удосконалення процесуальних форм та порядку забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства з урахуванням наведених вище пропозицій дозволить не тільки покращити правове регулювання цієї частини кримінального провадження, а й гарантувати учасникам кримінального провадження реальну охорону їх прав, свобод, законних інтересів та забезпечення безпеки, а також створити необхідні умови для належного відправлення правосуддя.

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАТАЛІЇ ЯКИМЧУК

*Богославець Оксана Сергіївна,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського)
рівня спеціальності 081 «Право», Полтавський
університет економіки і торгівлі, м. Полтава*

*Науковий керівник: Солдатенко Оксана Володимирівна,
доктор юридичних наук, професор, Полтавський
університет економіки і торгівлі, м. Полтава*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4090

Фінансове право є однією з ключових галузей права, яка забезпечує регулювання економічних відносин держави та суспільства у сфері формування, розподілу й використання публічних фінансів. У сучасних умовах глобалізації, економічної нестабільності та інтеграційних процесів значення якісних наукових досліджень у цій сфері суттєво зростає.

Наталія Якимчук є відомим науковцем, чий дослідження стали важливим внеском у розвиток фінансово-правової науки в Україні. Її роботи охоплюють широкий спектр питань, зокрема податкове регулювання, бюджетну політику, фінансову безпеку та міжнародно-правові аспекти фінансових відносин. Наукові ідеї, запропоновані Наталією Якимчук, не тільки поглиблюють теоретичні основи фінансового права, але й сприяють вирішенню практичних проблем, пов'язаних з реформуванням фінансового законодавства України.

Наукові дослідження Наталії Якимчук охоплюють широкий спектр питань фінансового права – це: правове регулювання фінансування проєктів з енергоефективності, що є актуальним у контексті міжнародних зобов'язань України [1], правове регулювання державного боргу в умовах воєнного стану в Україні, де проаналізовано виклики для фінансової системи країни та запропоновано шляхи їх вирішення [2], роль валютного права у глобальній фінансовій системі [3].

Наталія Якимчук є співавторкою підручника «Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів» [4], у якому, спільно з О. А. Музикою-Стефанчук, розкрито основи правового регулювання публічних фінансів,

включаючи питання бюджетного планування, державного боргу, податкового адміністрування.

Дослідження Наталії Якимчук вирізняються комплексним підходом до вивчення фінансових відносин, що поєднує як теоретичний аналіз, так і практичну спрямованість. Її методологія ґрунтується на системному підході, що дозволяє врахувати різноманітні аспекти фінансових відносин.

На відміну від багатьох інших науковців, які акцентують увагу лише на національному рівні, Наталія Якимчук глибоко досліджує міжнародні аспекти фінансового права, що робить її роботи особливо цінними в контексті інтеграції України у світовий економічний простір.

На наш погляд, дослідження Наталії Якимчук у сфері фінансового права мають важливе значення як для теорії фінансового права, так і для практичного правозастосування. Її роботи охоплюють широке коло актуальних питань з податкового права, бюджетного регулювання, фінансової безпеки держави та міжнародно-правові аспекти. Завдяки комплексному підходу та використанню сучасних методів аналізу, Наталії Якимчук вдалося розробити низку новаторських ідей, які сприяють удосконаленню фінансового законодавства України.

Література:

1. Якимчук Н. Я., Савенкова В. Г., Житник Ю. В. Правові засади залучення бюджетних коштів та коштів ЄС на здійснення «зеленого» переходу енергетичного сектору економіки та реалізацію проєктів (програм) в сфері енергоефективності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2024. Серія ПРАВО. Випуск 84: частина 3. С. 236-245.
2. Якимчук Н. Я. Особливості правового регулювання відносин у сфері державного боргу в період запровадження воєнного стану в Україні. *CURRENT ISSUES OF SCIENCE, EDUCATION AND TECHNOLOGY IN UKRAINE AND THE WORLD*. 2023. С. 40-41.
3. О. А. Музика-Стефанчук, Н. Я. Якимчук Міжнародні валютні правовідносини та міжнародні економічні відносини: взаємозв'язок і взаємовплив. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 5. С. 648-653.
4. Н. Я. Якимчук, О. А. Музика-Стефанчук Сучасне фінансове право. Право публічних фінансів: підручник. 2024. 656 с. URL: https://drive.google.com/file/d/15m9JLTo-VUPxb8MaYfZ_E6dxhgwSQPZR/view

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ОКСАНИ МУЗИКИ-СТЕФАНЧУК

*Кисіль Валерія Дмитрівна,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава*

*Науковий керівник: Солдатенко Оксана Володимирівна,
доктор юридичних наук, професор,
Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4092

Місцеві фінанси є важливою складовою економіки України, особливо у контексті бюджетної децентралізації та забезпечення фінансової автономії місцевих громад. У сучасних умовах місцеві фінанси відіграють суттєву роль у забезпеченні стійкого розвитку територіальних громад та їхньої економічної самостійності. По-перше, в умовах децентралізації в Україні зростає значення ефективного управління фінансами на місцевому рівні, оскільки місцеві органи влади отримали більше повноважень. По-друге, питання фінансової автономії місцевих бюджетів та забезпечення фінансової стійкості громад є ключовими для економічного розвитку регіонів.

Оксана Анатоліївна Музика-Стефанчук – відома українська вчена у галузі фінансового права, яка спеціалізується на дослідженні питань бюджетного права, зокрема місцевих бюджетів. Саме вона у своїх дослідженнях проаналізувала важливі аспекти механізмів оптимізації доходів місцевих бюджетів, фінансового планування та залучення інвестицій на місцевому рівні.

Дослідження Оксани Музики-Стефанчук охоплюють питання правового регулювання місцевих фінансів та обґрунтування основних напрямів підвищення ефективності фінансових ресурсів. У своїх працях вона порівнює українську практику з міжнародними стандартами. Наприклад, у статті «Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах» [1] нею висвітлено різні моделі фінансування місцевих бюджетів, що можуть бути корисними для України.

У науковій праці «Місцеві бюджети в зарубіжних країнах» [2] досліджено структуру бюджетів, податкові доходи, правові засади міжбюджетних відносин, а також муніципальні запозичення у різних країнах.

Глибоко проаналізовано фінансові моделі, застосовані в різних країнах для місцевого самоврядування, питання децентралізації та інтеграції європейського досвіду для покращення управління бюджетами в Україні у статті «Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів» [3].

Основні підходи до організації місцевих бюджетів у європейських країнах та фінансово-правові основи механізмів формування доходів і видатків місцевих бюджетів, а також їхня роль у розвитку місцевого самоврядування висвітлені у науковій статті «Формування та функціонування місцевих бюджетів окремих країн Європи: економіко-правовий аспект» [4].

У своїх роботах Оксана Музика-Стефанчук процес формування місцевих бюджетів в Україні розглядає через призму юридичних та економічних аспектів. Вона зазначає, що цей процес є складним з огляду на те, що включає декілька етапів, таких як підготовка бюджетних запитів, їх аналіз та узгодження з державними органами.

Таким чином, науковий доробок Оксани Музики-Стефанчук є суттєвим внеском у розвиток теоретичних та прикладних аспектів місцевих фінансів, як складової системи фінансового права України. Її науковий підхід сприяє модернізації фінансового права та врахуванню європейського досвіду у сфері управління місцевими бюджетами.

Література:

1. Музика-Стефанчук О. А. Декілька нарисів про місцеві бюджети в зарубіжних країнах. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Право»*. 2010. № 1. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nvamu_pr/2010_1/12.pdf.
2. Музика-Стефанчук О. Місцеві бюджети в зарубіжних країнах. *Юридичний вісник України*. 2012. № 42.
3. Стефанчук Р., Музика-Стефанчук О. Зарубіжний досвід формування та функціонування місцевих бюджетів. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2010. № 1. С. 132-138.
4. Стефанчук Р., Музика-Стефанчук О. Формування та функціонування місцевих бюджетів окремих країн Європи: економіко-правовий аспект. *Університетські наукові записки*. 2009. Випуск 2. С. 165-169.

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ КІБЕРЗАХИСТУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Ляховецький Олександр Олександрович,
аспірант кафедри господарського права і процесу,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: Добровольська Володимира Володимирівна,
доцент, кандидат юридичних наук,
Національний університет «Одеська юридична академія»*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4093

У сучасну епоху господарювання майже кожен суб'єкт господарювання застосовує певні інформаційно-цифрові технології, як щодо порядку та умов набуття правового статусу (внесення змін) так й поточної та перспективної діяльності.

Проблемним аспектом цифрових відносин господарювання є їх захист, який повинен бути, перш за все, надійно-захищеним від несанкціоновано-незаконного доступу. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає зазначений захист у широкому сенсі як кібербезпеку, тобто захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору та важливим є саме спеціальний захист у сфері господарювання, який унеможливить крадіжку будь-якої інформації суб'єкта господарювання. Згідно зі стандартом ISO/IEC 27032:2012 кібербезпека виступає як збереження цілісності, конфіденційності та доступності інформації, що циркулює в кіберсистемі (тобто інформації, що надходить у кіберсистему, накопичується та зберігається для подальшого опрацювання), з метою забезпечення стійкості й безперервності реалізації кіберсистемою управлінських функцій щодо відповідних об'єктів управління [1, с. 45].

Будь-які аспекти діяльності суб'єкта господарювання може бути об'єктом кібератаки, адже, як слушно зазначається у літературі: «Стає очевидним, що питання кібербезпеки мають бути у порядку денному кожного підприємства незалежно від його масштабів, рівня складності і характеру комерційної діяльності, а також усвідомлені усіма співробітниками підприємства. Розробники «Настанови з кібербезпеки від експертів» звертають увагу на те, що, як правило, більшу ініціативу щодо зниження ризиків, які надходять від кіберзагроз, проявляють великі міжнародні компанії, хоча ті самі загрози та ризики рівною мірою поширюються також на представників середнього і сімейного бізнесу» [2, с. 80]. Тобто, можливо, суб'єкту господарювання варто ввести

в штат зазначеного експерта або звертатися до нього у разі необхідності, адже «ефективними способами захисту важливої інформації в компанії є заходи, які умовно можна поділити на юридичні та технічні. Юридичні заходи спрямовані на оформлення відповідних документів (положень, наказів, трудових договорів, посадових інструкцій тощо). Зокрема, на рівні внутрішніх актів компанії бажано закріпити правила роботи персоналу в частині забезпечення кібербезпеки, наприклад: правила роботи з документами (обов'язкове резервне копіювання даних та їх збереження); правила роботи з менеджерами та корпоративною поштою (вимоги до встановлення ПО, робота зі спамом); вимоги до паролів та правила щодо розмежування прав доступу до інформації та приміщень» [3]. Варто погодитися із зазначеною думкою, адже до кібербезпеки суб'єктів господарювання повинен бути застосований комплексний підхід, а саме: юридично-організаційний, який передбачає залучення фахівців-експертів та технічно-цифровий, який передбачає застосування сучасних програм та протоколів як захисту інформації.

Також фахівці аналізують окремі види інформації – об'єктів кібератаки та зазначають, що «найціннішою економічною інформацією є облікова інформація, яка характеризує всі аспекти господарської діяльності. Сьогодні більшість суб'єктів господарювання використовують комп'ютеризовану форму ведення бухгалтерського обліку, яка передбачає використання спеціалізованого програмного забезпечення та технічних засобів. При цьому в комп'ютерних системах зберігаються і обробляються великі обсяги облікової інформації, будь-який збій може привести до надмірних витрат, недостатніх доходів, втрати активів, санкцій тощо. Тому головним пріоритетом захисту облікової інформації на підприємстві є розроблення заходів, спрямованих на збереження інформації, що міститься у комп'ютерних базах підприємства» [4, с. 498]. С. М. Деньга та Ю. А. Верига виділяють такі дві категорії загроз комп'ютерним інформаційним системам бухгалтерського обліку, як активні і пасивні. Активні загрози включають комп'ютерне шахрайство та комп'ютерний саботаж. Пасивні загрози – це помилки системи (пошкодження окремих компонентів обладнання) та катастрофи [5, с. 63]. Тобто, й активні і пасивні загрози є вкрай небезпечні для інформації суб'єктів господарювання, які перешкоджають до її доступу, знищують її або до неї надається доступ сторонніх осіб. Також слушною є думка, що «питання кіберзахисту із локальної загрози функціонуванню бізнес-одиниць перетворилися на завдання національного рівня. Наразі створення дієвої національної системи кібербезпеки є неможливим без упровадження цілого комплексу заходів. Зокрема, на рівні національної економіки доцільним є стимулювання інноваційної діяльності, спрямованої на побудову ефективної організаційно-технологічної моделі національної

системи кібербезпеки. Серед конкретних інструментів можна впровадити пільгове кредитування на заходи щодо кібербезпеки або відповідні податкові пільги. Важливою також є й підтримка на державному рівні кадрового потенціалу в означеній сфері» [6, с. 185]. Також можливо застосування такого «способу, який дозволяє безпечно з'єднання: публічні точки доступу до WiFi, smart-пристрій до робочого ноутбука, модем або точка доступу. У іншому випадку враховується можливість постійного оновлення програмного забезпечення та операційних систем (встановлення останньої версії програми, оновлення та форматування персональних пристроїв, операційної системи, програм та іншого програмного забезпечення), що передбачає зміни пароля, акаунту, персональних бездротових мереж та пристроїв. Спосіб економічно-інвестиційного забезпечення передбачає зв'язок нематеріальних активів із хмарним середовищем, хмарне резервне копіювання програмного забезпечення, що постійно й автоматично копіює усі файли і данні користувачів, сканує робочий процес (використовується відновлення файлів як елемент захисту цифрових активів, а резервне копіювання як засобом для цього). Спосіб сканування даних антивірусними програмами та шифрування використовується при передачі конфіденційної інформації, оскільки передбачає складний алгоритм та ключі шифрування» [7].

Таким чином, питання захисту цифрових відносин господарювання, який повинен бути, перш за все, надійно-захищеним від несанкціоновано-незаконного доступу, є вкрай важливими та актуальними і потребують відповідного правового забезпечення. Важливість кібербезпеки полягає у наступному: захист конфіденційної інформації; запобігання фінансовим втратам; збереження репутації компанії; забезпечення безперервності бізнес-процесів; відповідність вимогам законодавства. Кібербезпека – це безперервний процес, який вимагає постійного моніторингу та адаптації до нових загроз.

Література:

1. Ліпкан В. А., Ліпкан О. С. Національна і міжнародна безпека у визначеннях та поняттях: навч. посіб. Вид. 2-ге, перероб. і допов. Київ. 2018. 400 с.
2. Дикий А. П. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09. Житомир, 2009. 172 с.
3. Мироненко В. Кібербезпека підприємства. *Юридична газета*. 2021. № 1. URL: <https://yur-gazeta.com/>
4. Вітер С. А., Світлишин І. І. Захист облікової інформації та кібербезпека підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 11. С. 497-502.

5. Деньга С. М. Захист інформації в комп'ютерних інформаційних системах бухгалтерського обліку. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2004. № 5. С. 59-65.
6. Горбаченко С. Кібербезпека як складова економічної безпеки України. *Галицький економічний вісник*. 2020. № 5 (66). С. 180-186.
7. Гребенюк М. Деякі питання організаційно-правового забезпечення кібербезпеки : огляд кращих практик зарубіжного досвіду. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 2. С. 203-207.

ВНЕСОК МИКОЛИ КУЧЕРЯВЕНКА У РОЗВИТОК ПОДАТКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ

*Мазур Милана Вадимівна,
здобувачка вищої освіти першого (бакалаврського) рівня,
Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава*

*Науковий керівник: Солдатенко Оксана Володимирівна,
доктор юридичних наук, професор,
Полтавський університет економіки і торгівлі, м. Полтава*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4091

Податкове право регулює відносини, пов'язані з оподаткуванням фізичних та юридичних осіб. У цьому контексті важливу роль відіграють вчені, які сприяють розвитку теорії та практики застосування податкового права. Одним із таких видатних юристів є Микола Петрович Кучерявенко – фахівець у галузі фінансового права, академік Національної академії правових наук України, доктор юридичних наук, кандидат економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, лауреат Державної премії України. Його наукові інтереси охоплюють проблеми фінансового права, а також правове регулювання оподаткування, що робить його однією з ключових фігур у цій сфері. Микола Кучерявенко є фундатором школи податкового права в Україні, а його роботи значно вплинули на формування сучасного податкового законодавства.

Микола Кучерявенко почав активно займатися питаннями податкового права з 1992 року. У 1994 році під його редакцією вийшло перше в СНД монографічне дослідження, присвячене проблемам податкового права [1]. Ця робота стала важливим етапом у розвитку теорії податкового права в нашій державі.

Протягом своєї кар'єри Микола Кучерявенко опублікував понад 250 наукових праць, серед яких більше 150 статей та 100 монографій, підручників і навчальних посібників. Його підручник «Податкове право»

витримав близько сорока видань. Крім того, він є співавтором науково-практичного коментаря Податкового кодексу України. Значна частина його публікацій вийшла за межами України, зокрема в Казахстані, Узбекистані, Польщі та Республіці Азербайджан.

З 2001 року Кучерявенко почав працювати над «Курсом налогового права» у шести томах. Перший том «Генезис налогового регулирования» виданий у 2002 р., другий том «Введение в теорию налогового права» – у 2004 р., третій том «Учение о налоге» – у 2005 р., а четвертий том «Косвенные налоги» – у 2007 р. У 2008 році з-під пера Миколи Кучерявенка вийшло фундаментальне видання «Податкове право України: Академічний курс» [2], а в 2009 році – монографія «Податкові процедури: правова природа та класифікація» [3], яка започаткувала основи формування податкового процесу як навчальної дисципліни.

Микола Кучерявенко у своїх наукових працях акцентує увагу на природі податку в контексті податкових правовідносин, які складаються між платниками податків (фізичними та юридичними особами) і державою. Він підкреслює, що ці відносини є двосторонніми, такими, що включають обов'язки як платників податків, так і державних органів. Він наголошує, що інтереси публічного суб'єкта (держави) та платника податку часто не збігаються – це може призводити до виникнення податкових конфліктів, а також звертає увагу на те, що фокус на зборі податків без належної уваги до стимулювання економічного зростання може призвести до негативних наслідків для бізнесу та інвестицій [3].

Отже, внесок Миколи Кучерявенка у розвиток податкового права України не можна переоцінити. Його дослідження та активна участь у формуванні податкового законодавства сприяли удосконаленню податкової системи держави. Саме завдяки його зусиллям українське податкове право продовжує розвиватися, адаптуючись до сучасних викликів і потреб суспільства.

Література:

1. Кучерявенко, М. П. Налоговое право Украины. Харьков: Иловайск. 1994.
2. Кучерявенко М. П. Податкове право України: Академічний курс: Підручник. К.: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність». 2008. 701 с.
3. Кучерявенко М. П. Податкові процедури: правова природа та класифікація: монографія. Київ: Алерта. КНТ. ЦУЛ. 2009. 460 с.

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ФУНКЦІЇ ПРЕДСТАВНИЦТВА

*Невечера Софія Анатоліївна,
студентка другого курсу магістратури
Навчально-наукового інституту права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка
ORCID: 0000-0003-1928-2602*

*Науковий керівник: Легких Кирило Вікторович,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри юстиції
Навчально-наукового інституту права Київського
національного університету імені Тараса Шевченка*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4109

29.06.2023 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обов'язкової реєстрації та використання електронних кабінетів в Єдиній судовій інформаційно-телекомунікаційній системі або її окремій підсистемі (модулі), що забезпечує обмін документами» (надалі – Закон № 3200-IX). Відповідно до положень цього закону вносились зміни до ряду нормативно-правових актів, зокрема Господарського процесуального кодексу України (надалі – ГПК України), які набрали чинності 18.10.2023 р.

ГПК України в редакції Закону № 3200-IX закріпив обов'язок для ряду суб'єктів, зокрема адвокатів, зареєструвати електронні кабінети в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі (в підсистемі «Електронний суд»). Такий обов'язок також був покладений і на юридичних осіб, які найчастіше є учасниками господарських справ, та представництво яких здійснює адвокат.

ГПК України для заяв по суті справи (тобто позову, відзиву, відповіді на відзив, заперечення на відповідь на відзив) встановлює певні вимоги щодо форми та змісту. Однією із таких вимог є зазначення відомостей про наявність або відсутність електронного кабінету. Але чиї відомості про електронний кабінет необхідно вказати (позивача та його представника чи відповідача та інших учасників справи) законодавець не уточнює.

Аналіз судової практики через Єдиний державний реєстр судових рішень свідчить про те, що суди в переважній більшості тлумачать таку вимогу як необхідність вказувати відомості про наявність або відсутність електронного кабінету у всіх учасників справи, а також в адвоката заявника.

Встановлюючи такі вимоги, ГПК України закріпив певні санкції за їх невиконання. Чинним законодавством передбачено, що можливою підставою для залишення позовної заяви без руху господарським судом є відсутність у позові відомостей щодо наявності або відсутності електронних кабінетів в учасників справи, відсутність у позивача зареєстрованого електронного кабінету в підсистемі «Електронний суд» (якщо позивач є особою, яка за приписами ч. 6 ст. 6 ГПК України, мала такий обов'язок).

Відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 174 ГПК України якщо ухвала про залишення позовної заяви без руху постановляється з підстави nereєстрації електронного кабінету особою, яка була зобов'язана це вчинити, то суд у такій ухвалі зазначає про обов'язок такої особи зареєструвати електронний кабінет відповідно до ст. 6 цього кодексу [1].

У випадку, коли адвокат, який здійснює представництво позивача, у встановлений судом строк не подасть заяву про усунення зазначених вище недоліків позовної заяви, то така позовна заява підлягатиме поверненню в силу приписів ГПК України.

Такі ж самі положення будуть діяти і при поданнях апеляційної та касаційної скарг.

Для інших заяв, які подаються в межах господарського судочинства, ст. 170 ГПК України встановлюються загальні вимоги, серед яких також є зазначення відомостей про електронний кабінет.

Якщо суд встановить, що письмову заяву (клопотання, заперечення) подано без додержання встановлених ГПК України вимог, зокрема щодо зазначення відомостей про електронний кабінет, то він буде зобов'язаний повернути її заявнику без розгляду [1]. Також суд повертає письмову заяву (клопотання, заперечення) заявнику без розгляду у випадку, коли її подано особою, яка відповідно до ч. 6 ст. 6 ГПК України зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не зареєструвала його [1].

Слід звернути увагу, що чинний ГПК України містить застереження про те, що у випадку звернення до суду з документом особи, яка згідно з приписами ч. 6 ст. 6 ГПК України зобов'язана зареєструвати електронний кабінет, але не виконала цей обов'язок, вказані вище процесуальні наслідки (залишення без руху, повернення без розгляду) застосовуватимуться судом також у разі, якщо інтереси такої особи у справі представляє адвокат [1].

Поряд із санкціями щодо невиконання вимог, пов'язаних із реєстрацією електронного кабінету, законодавець встановлює і певні преференції для осіб, які виконали вказаний обов'язок. Якщо ГПК України встановлює обов'язок вказувати у змісті процесуального документа відомості про наявність або відсутність електронного кабінету, то особа, яка подає до суду такий процесуальний документ в електронній

формі через електронний кабінет в підсистемі «Електронний суд», звільняється від обов'язку зазначення таких відомостей [1].

Отже, можна ствердити, що обов'язок зареєструвати електронний кабінет суб'єктами, визначеними ч. 6 ст. 6 ГПК України, в підсистемі «Електронний суд» є важливим. Позаяк у випадку відступу від такого обов'язку чинним законодавством передбачене застосування відповідних санкцій, які негативно відображатимуться на учасниках справи.

З урахуванням викладених вище законодавчих положень, можна зробити висновок, що процесуальні наслідки, передбачені ГПК України, щодо відсутності електронного кабінета, є такими, що стимулюють охоплення електронним судочинством якомога більше осіб.

Законодавець впроваджує електронне судочинство для підвищення ефективності правосуддя, спрощення доступу до справи її учасників, швидкого обміну процесуальними документами між учасниками справи, між учасниками справи та судом, зменшення паперового документообігу та ін.

Так як в господарському судочинстві виключне право бути представником має лише адвокат (за винятком малозначних справ), він повинен пам'ятати про свій обов'язок зареєструвати електронний кабінет в Єдиній судовій інформаційно-комунікаційній системі, а також про такий самий обов'язок юридичної особи, яку він представляє. Водночас адвокат повинен дотримуватись усіх вимог для процесуальних документів, які він подає в інтересах свого клієнта, зокрема щодо зазначення відомостей про електронний кабінет.

Тому перед тим, як подавати позовну заяву від імені юридичної особи, адвокат повинен з'ясувати, чи має така особа зареєстрований електронний кабінет. Якщо ж така юридична особа не виконала обов'язок з реєстрації електронного кабінету, то адвокату необхідно повідомити керівнику або іншим уповноваженим суб'єктам юридичної особи, з якими в адвоката наявна комунікація, що чинний ГПК України вимагає такої реєстрації. Адвокату потрібно зазначити також про наслідки ухилення від такого обов'язку, які негативним чином вплинуть на юридичну особу та на хід господарської справи.

Отже, можна зробити висновок, що поки юридична особа не зареєструє електронний кабінет, адвокат не зможе скористатися усіма передбаченими ГПК України правами задля якісного виконання функції її представництва у господарському судочинстві. Оскільки процесуальні документи, подані від імені такої юридичної особи, будуть повертатися судом.

Література:

1. Господарський процесуальний кодекс України : Кодекс від 06.11.1991 р. № 1798-ХІІ / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#n1938> (дата звернення: 09.03.2025).

ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕЄСТРУ ВИМОГ КРЕДИТОРІВ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

*Ярмоленко Олександр Сергійович,
кандидат юридичних наук, докторант Донецького
державного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0003-1414-5991*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4088

Процедура банкрутства є важливим механізмом вирішення фінансових проблем юридичних і фізичних осіб. Одним із ключових етапів у цій процедурі є формування реєстру вимог кредиторів. Від правильності та прозорості цього процесу залежить справедливий розподіл активів боржника серед кредиторів відповідно до законодавства. Крім того, належне формування реєстру вимог кредиторів буде сприяти досягненню балансу між правовою та суспільною оцінкою прийнятого судового рішення з врахуванням всіх індивідуальних особливостей справи з метою задоволення інтересів учасників справи [1].

Формування реєстру вимог кредиторів регулюється Кодексом України з процедур банкрутства (далі – КУзПБ) [2]. Окрім того, значну роль відіграє судова практика та нормативно-правові акти, що регулюють діяльність арбітражних керуючих та організацію процесу розгляду заяв кредиторів.

Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Вимог до форми та порядку ведення реєстру вимог кредиторів у справах про банкрутство (неплатоспроможність)» від 17 серпня 2020 р. № 2778/5 надає визначення реєстру як єдиної уніфікованої системи записів про кредиторів боржника та їхні вимоги [3].

Процес формування реєстру складається з кількох етапів: подання заяв кредиторами – кредитори подають заяви про визнання своїх грошових вимог у встановлені строки; перевірка вимог розпорядником майна, який аналізує подані вимоги, перевіряє наявність підтвердних документів та вносить їх до реєстру; затвердження реєстру судом – суд ухвалює рішення про затвердження реєстру вимог кредиторів, після чого він стає офіційним документом.

Реєстр складається з опису інформації щодо справи про банкрутство (неплатоспроможність) та трьох розділів – відомості про кредиторів; черговість задоволення вимог кредиторів; вимоги, які задовольняються позачергово.

У реєстрі вимог кредиторів вимоги поділяються за черговістю їх погашення: забезпечені вимоги – вимоги кредиторів, забезпечені заставою чи іншими гарантіями; конкурсні вимоги – вимоги, що включають борги перед звичайними кредиторами; поточні зобов'язання – борги, що виникли після відкриття провадження у справі про банкрутство.

Підставою для внесення відомостей до реєстру є ухвала (постанова) господарського суду або інформація, отримана під час провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) (списання або прощення боргів, задоволення вимог кредиторів, зміна відомостей про кредитора тощо). Розмір грошових вимог кредиторів у реєстрі зазначається в національній валюті України [3].

Іноді при формуванні реєстру вимог кредиторів можуть виникнути спірні ситуації, зокрема: включення чи невключення вимог кредиторів, черговість задоволення вимог, оскарження судових рішень щодо реєстру. Кредитори мають право оскаржувати рішення розпорядника майна та суду у передбаченому законодавством порядку.

Стаття 47 КУЗПБ встановлює, що за результатами попереднього засідання господарський суд постановляє ухвалу, в якій зазначаються: розмір, черговість задоволення кожної визнаної вимоги та перелік усіх визнаних судом вимог кредиторів, що вносяться розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів, у тому числі вимог кредиторів, які є заінтересованими стосовно боржника. Розпорядник майна за результатами попереднього засідання вносить до реєстру вимог кредиторів відомості про кожного кредитора, розмір його вимог за грошовими зобов'язаннями, наявність права вирішального голосу в представницьких органах кредиторів, черговість задоволення кожної вимоги. Неустойка (штраф, пеня) враховується в реєстрі вимог кредиторів окремо від основних зобов'язань [2].

Доступ до відомостей з реєстру мають конкурсні та забезпечені кредитори, інвестори, а також поточні кредитори (з моменту ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури або введення процедури погашення боргів боржника) згідно з Порядком функціонування автоматизованої системи «Банкрутство та неплатоспроможність», затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 18 лютого 2020 р. № 594/5.

На підставі зробленого аналізу, слід підкреслити, що формування реєстру вимог кредиторів є одним із найважливіших етапів у процедурі банкрутства, що забезпечує справедливий розподіл активів боржника.

Важливою складовою є чітке нормативно-правове регулювання, ефективний судовий контроль та прозорість процесу. Подальше вдосконалення механізмів формування реєстру сприятиме підвищенню довіри до інституту банкрутства та забезпеченню прав усіх зацікавлених учасників справи.

Література:

1. Ніколенко Л. Реалізація принципу соціальної справедливості у судовому процесі. *Економіка та право*. 2024. № 2. С. 15-27. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.04.015>
2. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.
3. Наказ Міністерства юстиції України «Про затвердження Вимог до форми та порядку ведення реєстру вимог кредиторів у справах про банкрутство (неплатоспроможність)» від 17 серпня 2020 р. № 2778/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-20#Text>

**ЕТНІЧНИЙ ВИМІР ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ:
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНІ РОЗДУМИ**

*Бедрій Мар'ян Миронович,
кандидат юридичних наук, доцент, адвокат,
докторант кафедри історії держави, права та
політико-правових учень юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID: 0000-0003-4021-1980*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4113

Наукове пізнання історії права має значну теоретичну та практичну перспективу [1]. Вивчення давніх підвалин правового розвитку сприяє кращому і комплекснішому розумінню сучасних проблем державотворення, законопроектуювання та юридичної практики, а відтак повинно допомагати їхньому швидкому і дієвому вирішенню. Значний інтерес у згаданому контексті викликає історія античного права, яку творили найдавніші народи та держави. Це спонукає до історико-юридичного аналізу етнічного виміру стародавнього правотворення.

Етнічний вимір права Стародавнього світу є вкрай проблематичним, адже у сучасної науки немає точної дати виникнення народів, що його населяли. Згідно з біблійною версією Старого Заповіту їхнє виникнення можна пов'язати з невдачею в побудові вавилонської башти, коли обурений Господь Бог («Оце вони один народ і мова в них усіх одна») розрізнув мову будівельників настільки, що вони перестали розуміти одне одного [2, с. 12]. Як відомо, до створення держав люди проживали в умовах родоплемінного ладу. Конкретна сім'я була складовою роду та племені, які своєю чергою також виникли внаслідок кількісного (через декілька поколінь) розростання конкретної сім'ї. Угрупування цих родів і племен через усвідомлення їхньої спільності (мова, релігія, світогляд, розміщення та ін.) творили перші етнічні одиниці – стародавні народи.

Говорячи про стародавні народи, необхідно розуміти, що це не були народи в сучасному розумінні. Хоча деякі назви та навіть дислокації стародавніх народів, як от греки, єгиптяни чи вірмени, співпадають із відповідними сучасними народами, йдеться аж ніяк не про стовідсоткову тотожність. Хронологічна різниця тривалістю в тисячі років не могла зберегти в цілісності генетичний фонд, який істотно еволюціонував до

наших днів. Це й пояснює ті численні антропологічні відмінності в описах, малюнках, дослідженнях поховань, які присутні між стародавніми народами та їх сучасними «тезками».

В основі етнічного виміру стародавніх народів були не стільки державні кордони чи громадянська приналежність людей (як є у сучасності), а радше кровний зв'язок і міграції. З одного боку, кровний зв'язок був сакральним (його освячували цілковита більшість стародавніх релігій), таким, що визначав соціальну структуру додержавних і ранньодержавних суспільств. Родові спільноти будувалися на засаді кровного зв'язку, а відтак він породжував фундаментальні юридичні наслідки – підпорядкування керівному родичу (старійшині), спадкові права, сімейні обов'язки, родову солідарність і взаємодопомогу, механізми міжродової ворожнечі, кровної помсти та примирення тощо.

З іншого боку, кровний зв'язок так і не став універсальним, адже люди на певному етапі зрозуміли небезпечні наслідки інцесту, вели з ним принципову боротьбу, в тому числі правовими засобами. Так, у Хеттському царстві чоловікові суворо заборонялося мати статеві відносини з матір'ю, сестрою чи донькою дружини від попереднього шлюбу, дружиною свого батька чи брата, доки вони були живими. Натомість за ст. 193 Хеттського законника (XV-XIII ст. до н.е.) вдова повинна була вийти заміж за брата свого покійного чоловіка, а в разі його відсутності – за батька чоловіка. Коли ж і його не було, її успадковував племінник [3, р. 100-101]. Інакше кажучи, ця стаття санкціонувала правовий звичай левірату. Він був характерним і стародавнім євреям [4, с. 158-160]. Натомість на правлячій династії заборона інцесту не поширювалася в деяких стародавніх державах, адже відомо про шлюби з рідними сестрами єгипетських фараонів, хеттських царів та ін.

Відтак, кровний зв'язок поєднувався зі зовнішньою (міжродовою) взаємодією – спочатку для здоров'я нащадків, а потім ще й для інших цілей (торгівлі, співпраці, безпеки тощо). Зовнішня (міжродова) співпраця вивела на новий рівень судочинство, адже в умовах ізольованих родів міг існувати тільки суд родових старійшин. Коли ж дві сторони спору (чи підсудний і потерпілий) належали до різних родів, суди родових спільнот часто були безсилими, і їхньою альтернативою ставали кровна помста та міжродова ворожнеча. В такий спосіб формувалися суди іншого типу (громади, племені, міжродові тощо), і це стало вагомою частиною державотворення. На підтвердження заявленої думки варто згадати, що найдавнішу з відомих науці судову справу про вбивство Лу-Інанні (бл. 1900 р. до н.е.) вирішував саме громадський суд у шумерському місті Ніппур [5].

Етнотворення в Стародавньому світі ускладнювали, але й разом з тим удосконалювали, міграції. Наприклад, переміщення «народів моря», вихід євреїв з Єгипту, вторгнення ахейців, а згодом і дорійців у Грецію тощо. Варто зауважити, що міграція в Стародавньому світі часто була спричинена зовнішньою експансією одних суспільств щодо інших. Серед прикладів – завойовницька політика Єгипту, Ассирії, Персії, інших держав походи Олександра Македонського, розширення Римської імперії тощо [6, с. 11]. Первинно міграція здійснювалася стихійно, а порядок і межі її здійснення визначалися потребами та можливостями осіб, які переміщувалися. Однак згодом щодо міграційних процесів почали формуватися звичаєві норми (наприклад, звичаї гостинності [7, с. 250]), які поступово набували юридичного значення.

Міграційні процеси спричиняли етнічну еволюцію племен і народів. Одні народи вимирали, а інші розросталися, поділялися на кількох, об'єднувалися чи трансформувалися. Важливо також звернути увагу на те, що одні народи творили держави, а інші – ні. Вони перебували в бездержавній формі суспільної організації чи потрапляли в підпорядкування держав, створених іншими народами. Але навіть ті стародавні народи, що жили в бездержавному суспільстві також творили право. Його формою був звичай, для створення якого участь держави не була необхідною.

Таким чином, у Стародавньому світі паралельно відбувалися взаємопов'язані процеси етнотворення, державотворення, правотворення та ін. Формування народу (в етнічному розумінні) не завжди спричиняло становлення держави, але виникнення права у формі звичаю відбувалося в кожному конкретному прикладі. Для створення права у згаданій формі було достатньо існування суспільства – як державного, так і додержавного (*ubi societas, ibi ius*). Визначальними чинниками в створенні народів та їхнього права були кровний зв'язок і міграції, які визначали персональний склад етнічної групи, її соціальну структуру й уявлення про те, що є необхідним та допустимим, а що ні.

Список використаних джерел:

1. Бедрій М. Чому право не існує без його історії? *Юридична газета*. 14 березня 2024 р. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/cho-mu-pravo-ne-isnue-bez-yogo-istoriyi.html>.
2. Святе писмо Старого і Нового завіту / пер. І. Хоменко. Львів: Місіонер; Свічадо, 2023. 350 с.
3. Gurney O. R. *The Hittites*. London: Penguin Books, 1952. 239 p.

4. Щукін В. В. Левірат у давньоєврейському шлюбному праві. Трансформація. Традиції. *Поняття, терміни і категорії історико-правової науки* : матер. ХХІ Міжнар. історико-правової конф., 23-26 квітня 2009 р., м. Миколаїв / Редкол.: Усенко І.Б. (голова) та ін. Миколаїв, 2010. С. 158-164.
5. Бедрій М. Судова справа про вбивство Лу-Інанни (бл. 1900 р. до н.е.): спроба історико-правового аналізу. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні* : Матер. ХХІІ звіт. наук.-практ. конф. (4-5 лютого 2016 р.): у 2-х ч. Ч. 1. Львів, 2016. С. 44-47.
6. Бортник Н. П., Мороз Н. С. Міграціологія як наука про кількісно-якісні показники міграції населення. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2016. № 850. С. 9-15.
7. Гавриленко О. А. Античні держави Північного Причорномор'я: біля витоків вітчизняного права (кінець VII ст. до н.е. – перша половина VI ст. н.е.). Харків: Парус, 2006. 352 с.

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ЗАКІНЧЕННЯ ПЕРШОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

*Яцюк Микола Володимирович,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
історії і культурології, Харківський національний
університет міського господарства ім. О.М. Бекетова
ORCID: 0000-0003-2243-9308*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4094

З підписанням 11 листопада 1918 року Комп'єнського перемир'я формально закінчилась Перша світова війна, проте ця подія не визначила остаточної перемоги країн Антанти над Четвертним союзом. Обидва військово-політичні блоки вийшли з війни вкрай ослабленими і виснаженими, за виключенням США, які на військових замовленнях спромоглись зміцнити своє політичне та фінансово-економічне становище. Роль і місце цієї країни у світовій політиці значно зросли, що давало підстави вважати США за велику провідну країну. Армія цієї країни не була виснажена війною й зазнала відносно невеликих у порівнянні з іншими втрат – 130 тисяч вбитими і померлими. США намагались закріпити своє провідне місце у післявоєнному світі низкою договорів. Президент Америки так визначив роль своєї країни: «Ми повинні фінансувати весь світ, а ті, хто фінансує світ, повинні ним керувати...» [2, с. 28]. Однак реалізація цих задумів мала своїх противників в особі колишніх союзників з військово-політичного блоку Антанти.

Британія зазнала великих втрат у Першій світовій війні. «Загальні втрати Британської імперії, – пише Г.М. Цветков, – 946 тис. убитих і 2,1 млн. поранених». Війна коштувала країні 10 млрд. фунтів стерлінгів. Вона заборгувала США 3,7 млрд. дол. (хоч і борг її союзників складав 4,3 млрд. дол.) [2, с. 28]. Втім Британія досягла основної мети, істотно послабивши свого головного конкурента в Європі – Німеччину. Англійці не тільки зберегли свої величезні колонії, а й загарбали значну кількість нових. Після війни британці прагнули остаточно закріпити за собою право на нові загарбані землі. А через систему міжнародних договорів «досягти цієї мети передбачалося, використавши США в боротьбі проти прагнення Франції до гегемонії в Європі, Францію – проти таких же прагнень

США, Німеччину – для протидії Франції» [2, с. 28]. Отже, у Британії, як бачимо, не було постійних союзників або ворогів, у неї були лише постійні інтереси.

У свою чергу Франція заплатила за перемогу у війні 1,4 млн. убитими і 2,8 млн. пораненими. Її зовнішній борг США сягав 3,5 млрд. дол., а територія північних промислових районів була суцільною руїною [2, с. 28]. Франція хотіла остаточно розчленувати і послабити Німеччину, оточивши її своєрідним «санітарним кордоном» вірних собі держав, аби німецький мілітаризм більше їй не загрожував. Маючи найсильнішу сухопутну армію в Європі, Франція за умов слабкої Німеччини ставала жандармом континенту. До того ж, їй треба було закріпити свій колоніалізм на Сході Європи і в Африці.

Таким чином, країни Антанти після закінчення Першої світової війни заходились облаштовувати світ перш за все відповідно своїм егоїстичним зазіханням. Долю ж інших європейських народів вони розглядали лише крізь призму власних інтересів.

Колишній член Антанти – Росія, що свого часу була головним союзником Франції в антинімецькому блоці, з приходом до влади більшовиків не лише перестала бути такою, а й після Берестейського миру могла стати потенційним союзником Німеччини.

Визначальною і невідкладною проблемою післявоєнної світової політики стає російський більшовизм, що, на думку західних керівників, був основним дестабілізуючим фактором у Європі після розгрому німецького мілітаризму. Екстремізм і експансіонізм більшовиків, їх безкомпромісність у досягненні своїх ідеологічних цілей, курс на світову пролетарську революцію давав підстави характеризувати агресивний німецький мілітаризм та російський більшовизм як явища одного характеру. Особливе занепокоєння Заходу викликала підтримка Радянською Росією Листопадової революції в Німеччині та можливість майбутнього російсько-німецького союзу. Маршал Фош чітко висловлювався, що союзники можуть програти війну, якщо вони не знайдуть вирішення російської проблеми. Це відбудеться в тому разі, якщо Німеччина урегулює цю проблему відповідно до своїх інтересів, або коли анархія розповсюдиться ще більше.

Від самого початку існування незалежної України ще від 1917 р. вона опинилась у надзвичайно складному міжнародному становищі. Занепокоєність українського керівництва ситуацією, що складалася довкола країни, було зафіксовано у резолюції Конгресу трудового народу: «З усіх боків цілісності і незалежності Української Народної Республіки загрожують сильні держави» [1, 1919, 7 лютого].

З усіх по-ворожому налаштованих сусідніх країн щодо УНР наприкінці 1918 – на початку 1919 року найбільшу загрозу для незалежності України являла Радянська Росія. Аналіз військово-політичної ситуації переконливо свідчить про це. Основною метою новоствореної Польської держави було захоплення Галичини, що і сталося наприкінці 1918 року. Розташовані за Дністром румунські війська в кінці 1918 року окупували Буковину, приєднавши її до Румунії разом з раніше загарбаною Бессарабією. Країни Антанти, висадивши військовий десант на півдні України і у такий спосіб намагаючись розв'язати так звану «російську проблему», поводити себе спокійно, не виявляючи наявних агресивних намірів. Денікінці ще були слабкі і тільки готувались до війни за поновлення імперської Росії. Метою ж керівництва більшовицької Росії було повне загарбання українських земель і приєднання їх до РРФСР.

Складне та мінливе міжнародне становище, що виникло як логічний результат Першої світової війни, розпаду Австро-Угорської та Російської імперій, зробило заручницею та жертвою українську державність. Потерпаючи від економічної кризи, розтерзана безкомпромісною боротьбою різнорідних політичних сил, УНР постійно зазнавала грубого втручання зовнішніх агресорів, які повсякчас зазіхали на її територіальну цілісність, ставлячи взагалі питання про можливість існування України як держави.

Реалії тогочасної Європи складались взагалі не на користь України. Захід в особі Антанти та її союзників, серед яких були Польща і Румунія, «не дозрів» до усвідомлення геополітичного значення незалежної України. Міжнародна архітектура післявоєнної Європи створювалась без урахування національних інтересів українців. Красномовним прикладом того було ставлення провідних країн до споконвічних прагнень українського народу мати власну незалежну демократичну державу. Рішення ж Паризької конференції черговий раз довели, що друга УНР за тих обставин не мала ніяких шансів отримати очікувану військово-технічну та економічну допомогу з боку Антанти у національно-визвольних змаганнях.

Схід в особі Радянської Росії, з самого початку ставлячись вороже до національної української влади, робив ставку на перемогу в УНР внутрішнього більшовизму, орієнтованого на Росію. Все було спрямоване на практичне втілення ідеологічних догм російських більшовиків: перемогу всесвітньої пролетарської революції та повсюдне встановлення диктатури пролетаріату. УНР зі своєю демократичною моделлю суспільно-політичного життя не тільки не вписувалась у взірць

комуністичного майбутнього, а й була на заваді втілення його в життя. Тому в Москві було вирішено знищити українську національну владу.

Врешті-решт український народ, залишений напризволяще усім світом, зазнав поразки у жорстокій війні з іноземними агресорами, що спричинило до остаточної втрати здобутків української незалежності.

Список літератури:

1. Вістник Української Народної Республіки. Орган Директорії УНР. 25 січня 1917 р. – 19 грудня 1919 р., № 1-3 (1917 р.), № 1-3 (1918 р.), № 1-10 (1919 р.). Київ-Вінниця; Вістник Української Народної Республіки. Орган Міністерства преси УНР. 25 січня – 31 жовтня 1919 р., № 1-49. Газета виходила неперіодично. Вінниця-Кам'янець-Подільський.
2. Цветков Г. Міжнародні відносини й зовнішня політика в 1917-1945 рр. Київ, 1997. 232 с.

ТОРДЕСІЛЬЯСЬКИЙ ДОГОВІР 1494 р.: ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ РОЗПОДІЛ КОЛОНІЙ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСНОВ ПРАВОВОГО ВИРІШЕННЯ МІЖДЕРЖАВНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ

*Гавриленко Олександр Анатолійович,
професор кафедри міжнародного і європейського права,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: 0000-0001-5554-4919*

Інтернет-адреса публікації на сайті:
http://www.lex-line.com.ua/?go=full_article&id=4096

Тордесільяський договір 1494 р. є одним із ключових актів історії міжнародних відносин, що відображає не лише політичні та економічні, але й правові аспекти того часу. Його було укладено між двома найбільшими морськими державами того періоду – Іспанією та Португалією – з метою врегулювання суперечок щодо територіальних володінь у Новому Світі. Цей документ став результатом боротьби за панування в колоніях, відкритих під час великих географічних відкриттів, та визначав межі сфер впливу двох держав.

Договір був не лише важливим кроком у колоніальній експансії, але й мав велике значення з погляду розвитку міжнародного права [1, с. 154, 234, 240, 248, 254, 257]. У той час, коли існувала відсутність єдиного механізму вирішення міждержавних конфліктів, цей договір був спробою встановити правову норму для визначення меж і сфер впливу в умовах глобальних суперечок. Він був укладений 7 червня 1494 р. У цей період, після того як Христофор Колумб у 1492 році відкрив Новий Світ, обидві країни стали активно боротися за контроль над нововідкритими землями, що відкривали величезні можливості для колонізації та здобуття багатств [2, с. 266-267]. Однією з вагомих причин укладення договору стало прагнення уникнути військових конфліктів між Іспанією та Португалією через суперечливі територіальні претензії. Після відкриття Америки Іспанія і Португалія почали суперечити щодо того, хто володіє правом на дослідження, колонізацію та освоєння нових земель. Обидві держави не лише прагнули до розширення своїх територіальних володінь, а й шукали шляхи для забезпечення своїх економічних та торгових інтересів, зокрема через монополію на торгівлю з колоніями.

Сторонами переговорів виступали іспанський король Фердинанд II Арагонський і португальський король Жуан II, які були зацікавлені в розподілі нещодавно відкритих територій. Іспанія, яка тільки-но почала

колонізувати Америку, прагнула забезпечити за собою більшу частину Нового Світу, особливо після того, як відкриття Колумба суттєво вплинули на міжнародну політичну та економічну ситуацію. Португалія, в свою чергу, прагнула закріпити свої права на африканські території та шляхи до Індії, оскільки вже мала широкі торговельні інтереси в Африці та Азії. Важливою була участь у переговорах представників Риму. Папа Олександр VI, який був іспанцем за походженням, видав низку булл, на підтримку домагань Іспанії та Португалії на різні частини світу. Він діяв як посередник у переговорах, намагаючись визначити «лінію поділу», яка б задовольняла обидві сторони та уникала конфліктів між ними [3].

Однією з ключових умов договору було визначення лінії розмежування, яка проходила з північного заходу на південний схід. За договором, усі нові землі, відкриті на захід від цієї лінії, надавалися Іспанії, тоді як території, що розташовувалися на схід від лінії, потрапляли під контроль Португалії. Лінія проходила через Атлантичний океан і була розташована приблизно на 370 ліг від Азорських островів, що визначало сферу впливу кожної з країн у Новому Світі. Цей розподіл мав на меті уникнути територіальних суперечок між двома державами, оскільки і Іспанія, і Португалія прагнули контролювати нові землі для колонізації та ведення торговельної діяльності.

Тордесільяський договір визначав права та обов'язки двох держав у контексті їх колоніальної політики. Іспанія отримувала право на освоєння і колонізацію всіх нових земель на заході від лінії, що включало більшу частину Америки. Португалія, в свою чергу, отримувала право на освоєння територій на сході, що включало західне узбережжя Африки, а також право на колонізацію земель, які пізніше стали частиною Бразилії. Одним з головних обов'язків кожної держави було встановлення торговельних відносин і місій на територіях, що потрапляли під їхній контроль, і підтримання християнських місій, оскільки важливою частиною колоніальної політики було поширення католицизму. Окрім того, договором передбачалося, що обидві держави повинні були взаємно узгоджувати свої дії в разі виникнення нових відкриттів чи виникнення спорів щодо територій. Також зазначалося, що в разі відкриття нових земель, які не підпадали під чітко визначену лінію, рішення про належність таких територій повинні були прийматися за допомогою нових переговорів або, за потреби, з посередництвом Папи Римського [4, с. 84-100]. Значення договору не обмежувалося лише встановленням територіальних меж. Він також став вагомою віхою у розвитку міжнародного права, адже визначав правила для врегулювання колоніальних суперечок між державами, що сприяло формуванню основ для мирного вирішення міжнародних конфліктів. Це був крок до

мирного розв'язання міжнародних суперечок на основі взаємного погодження.

Отже, Тордесільяський договір 1494 р. став важливим етапом в історії міжнародних відносин та міжнародного права. Хоча цей договір був продуктом свого часу, він справив значний вплив на розвиток колоніальної політики та на подальше формування правових норм, які регулюють відносини між державами. Він виявився прообразом для подальших угод, які врегульовували розподіл нових земель. Водночас, Тордесільяський договір став помітним кроком на шляху до створення механізмів вирішення міждержавних суперечностей.

Література:

1. Grewe W. The Epochs of International Law. Berlin: De Gruyter, 2000. 780 p.
2. Oliveira e Costa J. P., Rodrigues J. D., Oliveira P.A. História da expansão e do Império português. A Esfera dos Livros, 2014. 679 p.
3. Marchant L. R. The Papal Line of Demarcation and Its Impact in the Eastern Hemisphere on the Political Division of Australia, 1479-1829. Greenwood, W. A.: Woodside Valley Foundation, 2008. XXVI, 233 p.
4. European Treaties bearing on the History of the United States and its Dependencies to 1648 / ed. Davenport F.G. Washington: Carnegie Institution of Washington, 1917. 387 p.

ЗМІСТ

Теорія держави і права. Філософія права

Волошенюк Олександр Володимирович

ПРИНЦИП ПРАВОВОЇ ВИЗНАЧЕНОСТІ ЯК ЧИННИК ЗБЛИЖЕННЯ ПРАВОВИХ СИСТЕМ.....	3
---	---

**Конституційне право. Конституційне процесуальне право.
Адміністративне право. Адміністративне процесуальне право.
Митне та податкове право. Міжнародне право. Муніципальне право**

Добровольський Олексій Володимирович

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ ВІЙСЬКОВИХ І ЦИВІЛЬНИХ МІСІЙ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ.....	7
--	---

Іваночко Святослав Любомирович

ФУНКЦІЇ МІСЦЕВИХ ФІНАНСІВ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	10
---	----

Конончук Богданна Ростиславівна

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ ІНСТИТУТИ: ПОНЯТТЯ, ВИДИ.....	13
---	----

Лазарєв Віктор Вікторович

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВОЄННОГО СТАНУ У АКТАХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ.....	14
--	----

Співак Марина Вікторівна, Севрук Тетяна Романівна

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ: ВПЛИВ ОСОБИСТОГО ДОСВІДУ, МЕДІА ТА РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ.....	18
--	----

Суковач Алла Леонідівна

ЗМІНИ В ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ, НАСИЛЬСТВУ ЗА ОЗНАКОЮ СТАТІ.....	21
---	----

Хомінець Тетяна Володимирівна

МІЖНАРОДНІ САНКЦІЇ ЯК ЗАСІБ ВПЛИВУ НА ДЕРЖАВУ-ПОРУШНИКА.....	26
---	----

Чекіс Роман Ярославович

ПОДАТКОВИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ЯК ДЖЕРЕЛО НОРМАТИВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МІСЦЕВИХ ПОДАТКІВ В УКРАЇНІ.....	28
--	----

**Цивільне та сімейне право. Цивільне процесуальне право.
Комерційне право. Житлове право. Зобов'язальне право. Міжнародне
приватне право. Трудове право та право соціального забезпечення**

Бак Надія Сергіївна

ДИСТАНЦІЙНА РОБОТА ТА ФРІЛАНС В УКРАЇНІ: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ.....	31
---	----

Дудар Єлизавета Миколаївна

ДЕМПІНГУВАННЯ РОЗМІРУ ОПЛАТИ ЗА ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ: ПРАВОВІ, ЕКОНОМІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ.....	34
--	----

Дусановський Сергій Костянтинович

ЗАСТОСУВАННЯ ДОКТРИНИ «FORUM NON CONVENIENS» У КОНТЕКСТІ ВИЗНАЧЕННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПІДСУДНОСТІ СПРАВ.....	38
--	----

Ілляшев Михайло Ігорович

ЩОДО ФУНКЦІЙ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ ЗА ДІЇ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ТА ДІЇ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ, ЩО НАЛЕЖАТЬ ДЕРЖАВІ.....	41
--	----

Ліляков Олексій Анатолійович

СПОСОБИ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ.....	43
--------------------------------------	----

Мороз Олександр Вікторович

ПОКАЗАННЯ СВІДКІВ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ ЯК ДОКАЗУ У ЗЕМЕЛЬНО-ОРЕНДНИХ СПОРАХ ЩОДО ЗЕМЕЛЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	47
--	----

Пацурківський Петро Петрович

ДАВНЬОРИМСЬКИЙ ТА НОВОЄВРОПЕЙСЬКИЙ АРХЕТИПИ СИСТЕМНОЇ РАЦІОНАЛЬНОСТІ ПРИВАТНОГО ПРАВА.....	50
---	----

Породько Вікторія Володимирівна

ЗАХИСТ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ У КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВЧОГО
РОЗШИРЕННЯ ПІДСТАВ ЗВІЛЬНЕННЯ З РОБОТИ
З ІНІЦІАТИВИ РОБОТОДАВЦЯ.....54

**Кримінальне право. Кримінальне процесуальне право.
Криміналістика. Кримінологія. Кримінально-виконавче право.
Медичне право. Судові та правоохоронні органи. Адвокатура**

Бурдоль Вадим В'ячеславович

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
БЕЗПЕКИ ОСІБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У
КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....60

**Господарське право. Господарське процесуальне право.
Екологічне право. Земельне право. Аграрне право.
Фінансове право. Банківське право**

Богославець Оксана Сергіївна

ФІНАНСОВО-ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ НАТАЛІЇ ЯКИМЧУК.....63

Кисіль Валерія Дмитрівна

МІСЦЕВІ ФІНАНСИ У ДОСЛІДЖЕННЯХ ОКСАНИ
МУЗИКИ-СТЕФАНЧУК.....65

Ляховецький Олександр Олександрович

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ КІБЕРЗАХИСТУ СУБ'ЄКТІВ
ГОСПОДАРЮВАННЯ.....67

Мазур Милана Вадимівна

ВНЕСОК МИКОЛИ КУЧЕРЯВЕНКА У РОЗВИТОК
ПОДАТКОВОГО ПРАВА УКРАЇНИ.....70

Невечера Софія Анатоліївна

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО ПРОЦЕСУ НА
РЕАЛІЗАЦІЮ ФУНКЦІЇ ПРЕДСТАВНИЦТВА.....72

Ярмоленко Олександр Сергійович

ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕЄСТРУ ВИМОГ
КРЕДИТОРІВ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО.....75

Історія держави і права. Історія політичних і правових вчень

Бедрій Мар'ян Миронович

ЕТНІЧНИЙ ВИМІР ПРАВА СТАРОДАВНЬОГО СВІТУ:
ІСТОРИКО-ЮРИДИЧНІ РОЗДУМИ.....78

Історія становлення української державності

Яцюк Микола Володимирович

ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНІ НАСЛІДКИ ЗАКІНЧЕННЯ ПЕРШОЇ
СВІТОВОЇ ВІЙНИ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ.....82

Історія країн світу та міжнародні відносини

Гавриленко Олександр Анатолійович

ТОРДЕСІЛЬЯСЬКИЙ ДОГОВІР 1494 р.: ТЕРИТОРІАЛЬНИЙ
РОЗПОДІЛ КОЛОНІЙ ТА СТАНОВЛЕННЯ ОСНОВ ПРАВОВОГО
ВИРІШЕННЯ МІЖДЕРЖАВНИХ СУПЕРЕЧНОСТЕЙ.....86

**Міжнародні наукові інтернет-конференції
юридичного та історичного спрямування**

Актуальні дослідження правової та історичної науки

Випуск 70

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВОЇ
ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЇ**

www.lex-line.com.ua

12-13 березня 2025 р.

Наукове видання

«Актуальні дослідження правової та історичної науки»

Рік заснування – 2018

Видання виходить 10 разів на рік

Відповідальний за випуск *У.О. Русенко*
Комп'ютерне верстання *О.В. Ковальський*

Підписано до друку 18.03.2025
Формат 60х84/16. Папір офсетний. Друк на дублюкаторі.
Умов.-друк. арк. 4,5. Обл.-вид. Арк 4,95.
Тираж 50 прим.

ГО «Наукова спільнота»
46027, Україна, м. Тернопіль, вул. Загребельна, 23
Ідентифікаційний код 41522543
тел. +380979074970
E-mail: rusenkos@ukr.net

Віддруковано ФО-П Шпак В.Б.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК№7599 від 10.02.2022р.
Тел. 097 299 38 99
E-mail: tooums@ukr.net

